

Boverket

Myndigheten för samhällsplanering,
byggande och boende

EXEMPEL

Språngbräda för nya Plan- och Bygglagen

– åtta pilotprojekt

Titel: Språngbräda för nya Plan- och Bygglagen - Exempel

Tryck: Davidsons Tryckeri AB

Upplaga: 1

Antal ex: 2 000

Foto omslag: Matton Images

ISBN (tryck): 978-91-86827-32-8

ISBN (pdf): 978-91-86827-33-5

Publikationen kan beställas från:

Boverkets Publikationsservice, Box 534, 371 23 Karlskrona

Telefon: 0455-35 30 50, 35 30 56

Fax: 0455-819 27

E-post: publikationsservice@boverket.se

Denna skrift kan på begäran beställas i alternativa format.

Boverket 2011

Förord

Åtta tematiska utvecklingsprojekt om tillämpning av plan- och bygglagen har genomförts under 2010. Denna skrift *Språngbräda för nya Plan- och Bygglagen – Exempel* innehåller ett urval praktiska exempel från arbetet. Projekten utgör den avslutande delen av regeringens insats för kompetensutveckling under 2008 – 2010.

Projekten har genomförts av länsstyrelserna i samverkan. Samtliga länsstyrelser har deltagit. Kommuner och andra aktörer har varit involverade i utvecklingsarbetet. Resultaten ger stöd för en god introduktion av den nya plan- och bygglagen, som trädde ikraft i maj 2011. Teman för pilotprojekten har valts utifrån förändringar och nyheter i lagen. Frågeställningarna spänner över en stor bredd, från översiktsplanering till byggande.

Boverket är sammanhållande och har lett de gemensamma aktiviteterna i arbetet. Projektledare har varit Kerstin Hugne och biträdande projektledare Börje Larsson. Boverket har haft en kontaktperson samt en ersättare, för varje projekt. De sammanfattande skrifterna har sammanställts av WSP med Anna Vindelman som ansvarig.

Jag vill tacka alla som medverkat i arbetet med PBL Pilotprojekt för värdefulla insatser. Förhoppningen är att dessa erfarenheter ska bli en språngbräda i arbetet för alla aktörer i landet med olika roller och ansvar för god tillämpning av plan- och bygglagen.

Karlskrona juli 2011

Kerstin Hugne
projektledare

PBL Pilotprojekt

Den nya plan- och bygglagen trädde ikraft den 2 maj 2011. Den har föregåtts av ett omfattande utredningsarbete. I förberedelserna har ingått att regeringen gjort en satsning på att höja kompetensen i staten för att få en bättre tillämpning av plan- och bygglagstiftningen. Boverket har i samverkan med länsstyrelserna haft ett uppdrag att genomföra en samordnad insats under åren 2008-2010. Under 2010 har arbete skett i åtta tematiska pilotprojekt, för att bedriva konkreta utvecklingsarbeten. Teman för pilotprojekten har valts utifrån de förändringar och nyheter som genomförts i den nya plan- och bygglagstiftningen.

Arbetet har som grundregel skett i samarbete mellan tre länsstyrelser. I två fall mellan två. Utvecklingsarbetet har skett i samverkan med kommuner, minst en i varje län. I de flesta projekt har fler än tre kommuner deltagit. Totalt har ett fyrtiotal kommuner varit med. Även andra aktörer, som regioner, kommunala samverkansorgan, centrala verk och högskolor har deltagit i arbetet.

Pilotprojekten är också ett led i att utveckla effektiva arbetssätt och metoder som främjar samverkan och utbyte av kunskap och erfarenheter mellan och inom kommunerna och länen.

Projektet har utvärderats av Jimmie Hansson och Susan Lorentzen, Trivector Information. Utvärderingen har publicerats i två rapporter: *Bättre tillämpning av plan- och bygglagen – en utvärdering av Boverkets kompetenssatsning 2008 – 2010* samt *Bättre tillämpning av plan- och bygglagen – en utvärdering av Boverkets åtta pilotprojekt*.

Pilotprojekten har dokumenterats i slutrapporter. Huvudresultaten i varje projekt, samt ett antal intressanta planeringsexempel och arbetsmetoder från projekten sammanfattas i två skrifter: *Språngbräda för nya Plan- och Bygglagen – Antologi* samt *Språngbräda för nya Plan- och Bygglagen – Exempel*. Dessutom beskrivs projekten översiktligt i en kortskrift: *Språngbräda för nya Plan- och Bygglagen – Intro*

För mer information: Vänd dig till projektledare Kerstin Hugne och bitr. projektledare Börje Larsson, Boverket.

Samtliga rapporter finns att hämta på:
www.boverket.se

Innehåll

Strategisk aktuell översiktsplanering	6
Digitala, regionala bilder.....	12
Dialogmodell för riksintressen.....	18
Bostadsförsörjning och översiktsplanering.....	21
Kontinuerlig översiktsplanering i Malmö och Stockholm.....	25
Uppföljning inom byggområdet - tillsynsvägledningsplan...	30
Översiktsplaneringens strategiska roll för landsbygdsutveckling.....	33
Strategiska planeringsunderlag och utveckling av processer	36
Underlag för vattenplanering	40
Utmaningar för planering i glesbygd.....	45

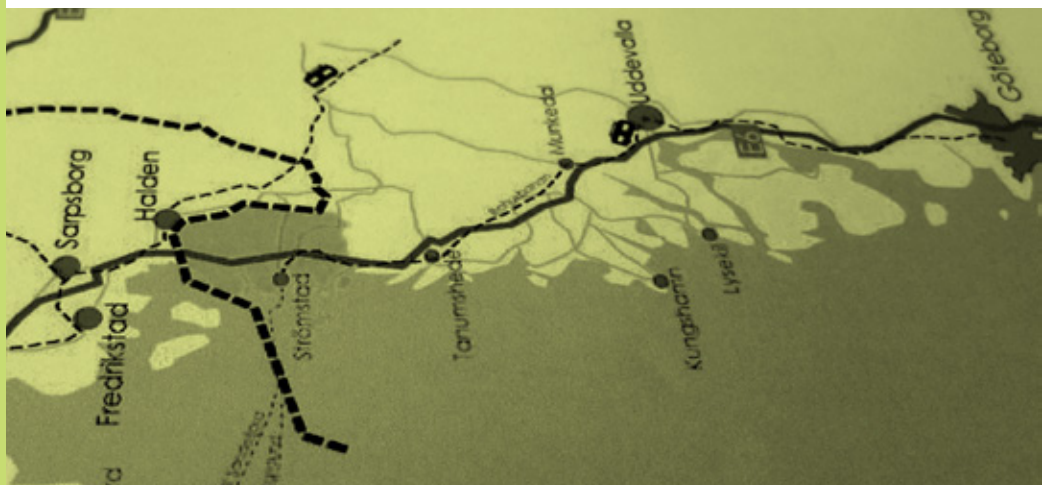

Foto: WSP

Exemplen är ett resultat från pilotprojektet "Strategisk aktuell översiktsplanering – regionalt perspektiv" som har genomförts av länsstyrelserna i Västra Götalands, Hallands och Södermanlands län. Medverkande kommuner har varit Laholm, Kungsbacka, Eskilstuna, Strömstad och Härryda.

Strategisk aktuell översiktsplanering

Det behövs metoder som kan bidra till en mer kontinuerlig planeringsprocess, där översiktsplaner hålls aktuella och är strategiskt betydelsefulla. Här redovisas några exempel på kommuners översiktsplanering som är intressanta ur detta perspektiv.

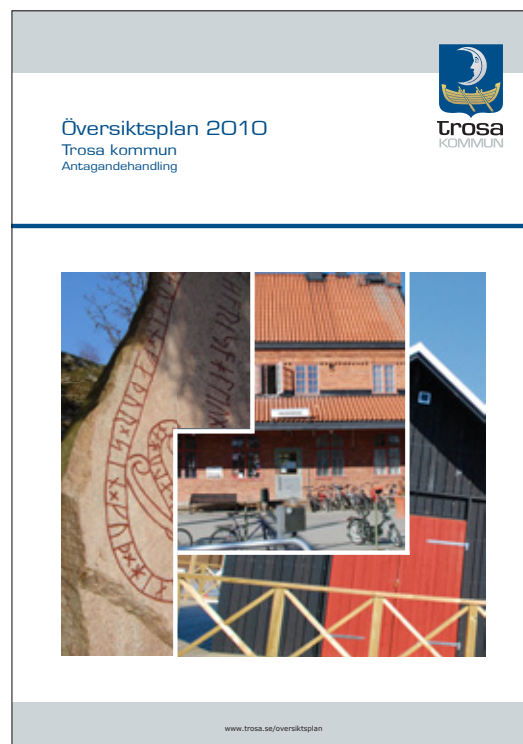
I **PROJEKTET** har ett antal kommuner valts ut för att de i sin översiktsplanering har intressanta delar vad gäller "en strategisk, aktuell översiktsplanering med regionalt perspektiv."

Trosas översiktsplan 2011

- Kommunen tar fram en ny översiktsplan varje mandatperiod.
- Fördjupningar av översiktsplanen och tematiska tillägg undviks.
- Översiktsplanen är en självklar del av den politiska agendan.
- Kommunens plankompetens används till översiktlig planering.

Trosa kommuns översiktsplan är ständigt aktuell, eftersom kommunen arbetar med den kontinuerligt och tar fram en ny plan varje mandatperiod. Den strategiska samhällsplaneringen blir en självklar del av den politiska agendan, då kommunen konsekvent upprepar den strategiska betydelsen av översiktsplanen genom täta leveranser. På detta sätt kan man också i möjligaste mån undvika fördjupningar och tematiska tillägg. Därmed räcker det att man tar del av den kommunomfattande översiktsplanen för att få all tänkbar information.

Trosa kommun ligger cirka 7 mil söder om Stockholm och har en befolkningstillväxt på ungefär 3 procent. Hälften av befolkningen pendlar dagligen norrut, mot Stockholm och Södertälje, men det sker också en viss inpendling till kommunens cirka 1000 företag. Under 2000-talet har Trosa tagit fram tre nya översiktsplaner.

Med en ständigt aktuell översiktsplan underlättas arbetet med detaljplanering. I de flesta fall kan kommunen avstå från att göra planprogram, och detaljplanearbetet sker oftast med konsult hjälp. Kommunens egen plankompetens används främst för översiktsplanearbetet.

"Det har inte varit ett självändamål. Översiktsplanen är ett väldigt viktigt dokument för att få balans och styrning i tillväxten och för att uppnå en balans mellan tillväxt och hållbarhet.

"Vi har haft skiftande politiska majoriteter under 2000-talet. En aktuell översiktsplan ger stabilitet och trovärdighet i planeringen, oberoende av vem som leder kommunen."

Mats Gustafsson, planchef, Trosa kommun

Strömstads översiktsplan 2010

- De nordbohuslänska kommunerna samverkar aktivt.
- En strategisk plan för kommunen används som underlag för översiktsplanen.
- Planhandlingarna är uppdelade och lätta att revidera.
- Planen hanterar en höjning av havsnivån.

De fem nordbohuslänska kommunerna har samverkat aktivt, och därmed har de regionala planeringsfrågorna fått en stark ställning i respektive kommuns översiktsplanearbete. Bland annat har kommunerna samverkat kring planering för utbyggnad av vindkraft.

Som underlag för Strömstads översiktsplan har kommunen utarbetat en strategisk plan med övergripande mål och strategier för nio fokusområden. Den kommunomfattande översiktsplanen utgår från den strategiska planen och har därefter delats upp i tre delar, som kan hanteras separat när en översyn be-

Strömstads kommun, ÖP 2010

DEL 1 - Nuläge och framtida utmaningar

I första kapitlet beskrivs vad en översiktsplan är och processen kring denna. Resterande kapitel i del 1 är en förlängning av arbetet med Strategisk plan för Strömstad med fokus på fysisk planering.

DEL 2 - Övergripande planeringsförutsättningar

Denna del består av två huvudkapitel och är en sammanställning av lagstiftning och annan formalia som en översiktsplan ska redovisa.

1. Riksentressen, regleringar och lagstiftning
2. Miljö-, hälso-, risk- och säkerhetsfaktorer

DEL 3 - Rekommendationer

Del 3 innehåller samtliga ställningstagande som har betydelse för byggande, planering och annan lovgivning.

DEL 4 - Konsekvenser

Konsekvensdelen belyser ÖP 2010's positiva och negativa konsekvenser som ett genomförande kan innebära. Konsekvenserna tar sin utgångspunkt i miljömålen.

hövs. Del 1 är strategiplanen i konkretiserad form. Del 2 redovisar underlagsmaterial och bör kunna uppdateras kontinuerligt. Del 3 är en sammanställning av översiktsplanens rekommendationer som rör fysisk planering. Det finns också en fjäde del där konsekvenserna av planen beskrivs. Ambitionen är att ta fram fördjupningar av översiktsplanen för de delar av kommunen där exploateringstrycket är störst.

Översiktsplanen hanterar också framtida klimatförändringar på ett intressant sätt med analyser av havsnivåhöjningar och detaljerade förslag på åtgärder där problemen upplevs som störst.

”Vi har haft ambitionen att göra översiktsplanen så strategisk som möjligt, och har försökt integrera andra kommunala strategier – det finns ett dussintal andra måldokument från 2010. Det har gjort att vår samrådsversion blivit onödigt fluffig. Målet är att undvika dubbleringar av målformuleringar och dokument.”

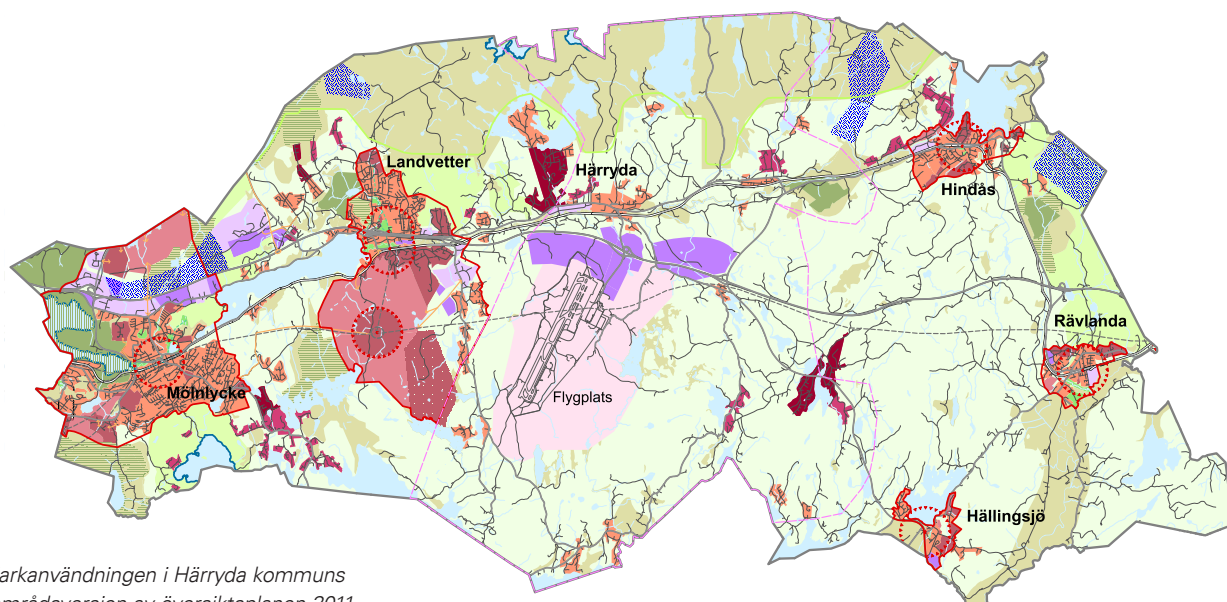
Björn Richardsson,
översiktsplanerare, Strömstads kommun

Härrydas översiktsplan 2011

- Medborgardialog → politiska inriktningsmål → strategi → regionalt samband.
- Nya, uppdaterade underlagsmaterial.
- Koppling till strukturbilden för Göteborgs-regionen.
- Hänsynsnivåer formulerade för naturvärden

Härrydas översiktsplan från 2011 bygger på politiska inriktningsmål som innebär att tätorterna ska utvecklas och förtätas, att bebyggelsen ska koncentreras kring transportinfrastrukturen och kollektivtrafiken samt att man noggrant avväger vad som ska exploateras och vad som ska skyddas.

De politiska inriktningsmålen är sprungna ur en

Markanvändningen i Härryda kommuns samrådsversion av översiktsplanen 2011.

medborgardialog och ligger till grund för de strategiska frågorna i planen.

Översiktsplanen grundar sig därutöver på ett antal nya underlagsmaterial. Dessa underlagsmaterial har innefattat en ny naturvårdsplan, en kulturmiljövårdsplan, en vindbruksplan och en grönplan för tätorterna. I naturvårdsplanen har begreppet hänsynsnivåer in-

förts. Hänsynsnivåerna anger vilken hänsyn som bör tas vid exploatering. Därmed har det varit möjligt att göra noggranna avvägningar i översiktsplanen av vad som kan exploateras och vad som behöver skyddas.

Översiktsplanen knyter också an till Göteborgsregionens strukturbild.

Eskilstunas översiktsplan 2005, översyn 2011

- Planen grundar sig på övergripande mål och strategier.
- Planen beskriver påverkansfaktorer, från internationella till lokala.
- Kulturmiljöfrågorna har en framträdande roll.
- Planen har övergått från pappersprodukt till digital produkt.
- Planen revideras ofta.
- Kommunen arbetar med planindikatorer.

I Eskilstunas översiktsplan är kulturmiljöfrågorna en viktig utgångspunkt för kommunens utveckling. Kommunen har formulerat mål för att värna och utveckla kulturvärden, och konsekvensbeskrivningen tar upp kulturella konsekvenser som en separat punkt. I översynen av planen 2011 tar kommunen avstamp i sin historia och lyfter fram "det egna Eskilstuna". Planen visar hur kommunen påverkas av regionala förhållanden samt hur den utvecklas då befolkningen växer. Man ska bygga staden tätare och utveckla stråken genom att bygga i goda infrastrukturlägen. Ambitionen är att revidera planen varje mandatperiod.

Exempel på ställningstaganden om kulturmiljö i Eskilstunas översiktsplan 2011

- Platsens kulturmiljövärden ska identifieras och analyseras i samband med varje förändring och förnyelse.
- Plan- och bygglagens möjligheter att värna om kulturhistoriska värden i miljö och bebyggelse ska alltid användas.
- För att göra handläggningen säkrare och snabbare tas ett nytt kulturmiljöprogram fram som identifierar och analyserar kulturmiljövärden i kommunen.
- Dagens nya bebyggelse och anläggningar lägger till en årsring utan att radera ut tidigare generationers spår.
- På sikt bör områdesbestämmelser tas fram för särskilt värdefulla kulturmiljöer som inte omfattas av aktuella detaljplaner med skydds- eller varsamhetsbestämmelser.
- Underhåll och eventuella ombyggnader i bebyggelse som ägs av kommunen eller kommunfastigheter ska utföras på ett sätt som tar hänsyn till bebyggelsens kulturhistoriska värde och som kan fungera som förebild för andra fastighetsägare.
- Riktlinjer för förvaltning av kulturhistoriskt intressant bebyggelse bör tas fram.

Andra exempel på översiktsplaner

Nedan listas ytterligare ett antal kommuner som visat intressanta exempel på hur man kan finna och utveckla metoder för en mer kontinuerlig och därmed aktuell och relevant översiktsplanering.

Laholms översiktsplan 2003

- Tidiga möten med kommuninvånarna.
- Idéer om uppdelning av planhandlingar och kontinuerlig uppdatering.

Kungsbacka översiktsplan 2006

- Fysisk ramplan.
- Utbyggnadstakt i särskilt måldokument.
- Övergripande strategi som anknyter till strukturbilden för Göteborgsregionen.

Borås översiktsplan 2006

- Kortfattat dokument, som kan ses som en spelplan med spelregler.
- Omfattande grupparbeten, workshops med mera för kommundelarna.

Var kan jag få mer information?

Projektet har resulterat i en slutrapport "Strategisk aktuell översiktsplanering - regionalt perspektiv" och fyra delrapporter:

- en delrapport med exempel på strategisk, aktuell översiktsplanering
- en delrapport med dokumentation från workshopen "Översiktsplanera mera-metoder för rullande ÖP"
- en delrapport med dokumentation från konferensen "Stärk översiktsplanens strategiska roll"
- en delrapport med dokumentation från en studieresa till Bergen i Norge där deltagarna fick inblickar i det norska planeringssystemet.

Rapporterna finns på www.boverket.se

Kontakta projektledningen för mer information:

Peter Nordström, Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Cecilia Engström, Länsstyrelsen i Hallands län

Torbjörg Sekse, Länsstyrelsen i Södermanlands län

Foto: WSP

Exemplen är ett resultat från pilotprojektet "Kontinuerlig översiktsplanering – aktualitetsredogörelse med regionala bilder" som har genomförts av länsstyrelserna i Kronobergs, Blekinge och Gotlands län. Medverkande kommuner har varit Karlshamn, Gotland och Växjö. Dessutom har Regionförbundet södra Småland, Region Blekinge och länets övriga kommuner deltagit vid gemensamma seminarier.

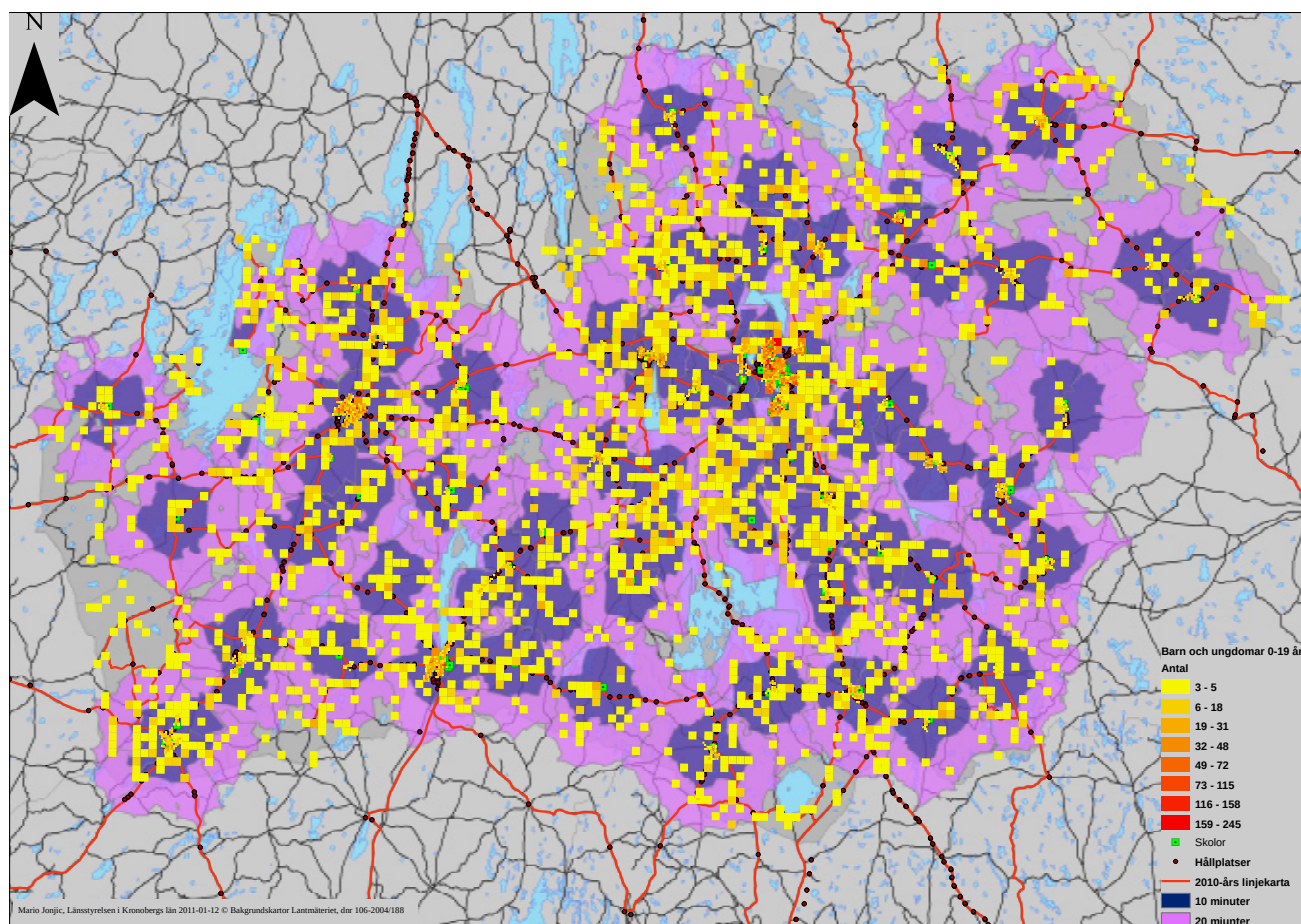
Digitala, regionala bilder

Det finns ett stort behov av att belysa regionala förhållanden. Underlag behöver visa på olika tillstånd i länen och synliggöra viktiga strukturer och samband. Det kan vara underlag som stöd för en positiv regional utveckling eller som visar på utvecklingstrender. Regionala överblickar bidrar till underlag för omvärldsanalys.

PROJEKTET HAR TAGIT fram planeringsunderlag i form av "regionala bilder" till kommunernas översiktsplanering och regionernas utvecklingsplanering. Exempelen nedan är framtagna i en metodstudie och ska visa på en bredd av olika teman som kan belysas genom regionala bilder.

Barnperspektivet

Barnperspektivet får ofta inte så stort utrymme i översiktsplanen, då det kan vara svårt att visualisera. Placeringen av skolor i förhållande till var barn och unga bor är en frågeställning som kan belysas i ett planeringsunderlag.

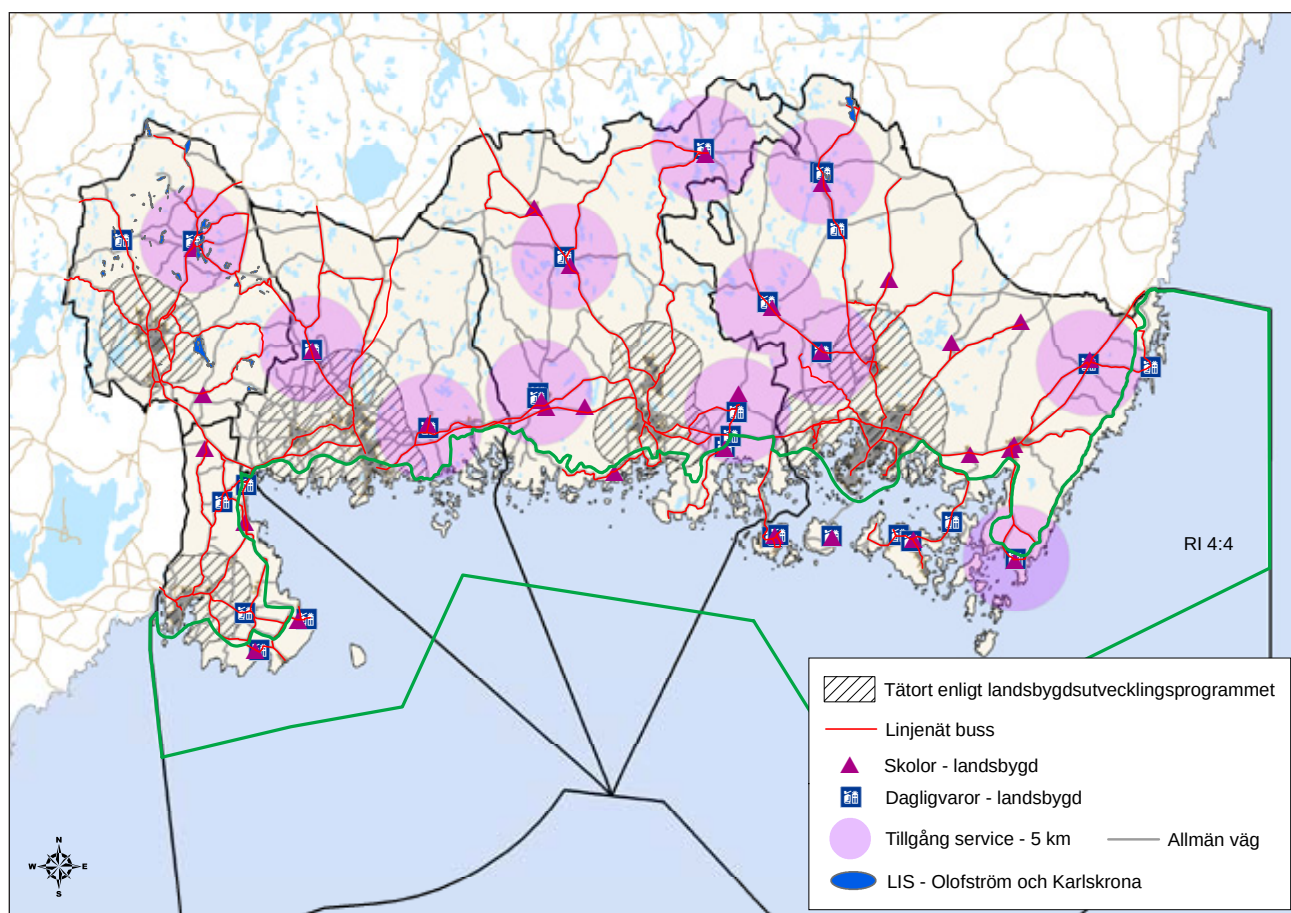

I bilden visas avståndet till skolor utifrån att beräkna vägnätet med tio- och tjugominuters avstånd med en medelhastighet på 50 km/h. Bilden visar även hur många barn och ungdomar som bor inom 500 meter från en busshållplats. Kartan är framtagen i pilotprojektet.

Landsbygdsutvecklingsområden

Ett planeringsunderlag som redovisar en samlad regional bild av alla områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen, LIS, i länet och i angränsande kommuner behövs för den regionala och lokala planeringen. Även service kan vara mellankommunala frågor som har samband med LIS-områden. Det kan

därför vara intressant att visa alla samhällen, i länen och i angränsande län, där det finns service, framför allt platser med både skola och livsmedelsbutik. Utifrån en sådan bild kan man belysa förutsättningarna för landsbygdsutveckling genom bostäder i strandnära lägen.

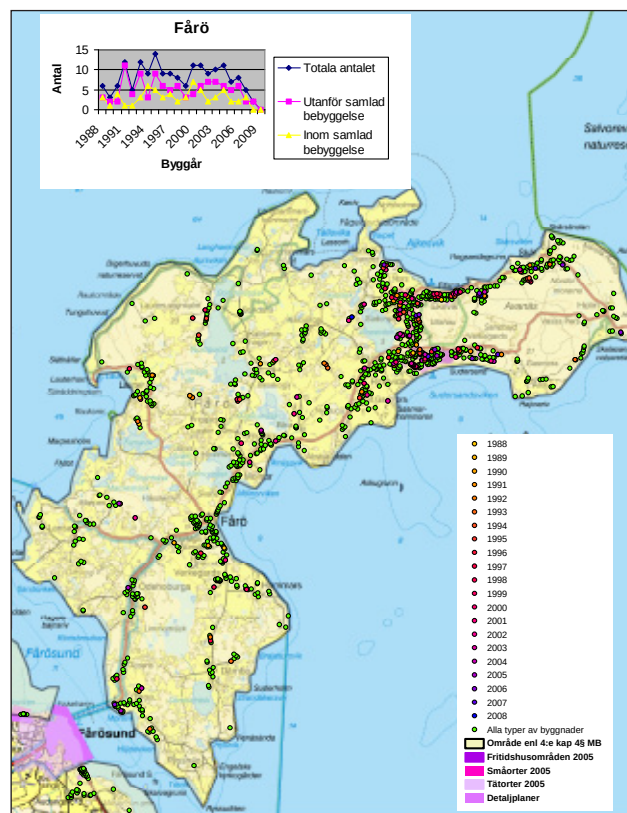

Bilden för Blekinge län visar förutsättningarna för landsbygdsutveckling i strandnära lägen med bostäder. Utgångspunkten är närhet till service i form av skola och dagligvarubutik. I denna bild har man valt en radie på 5 km kring samhällen som erbjuder denna service. Kartan är framtagen i pilotprojektet.

Bebyggelseutveckling inom områden av riksintresse

På Gotland diskuterar man vart bebyggelseutvecklingen inom vissa delar av ön är på väg. Diskussionen förs inte sällan utifrån känsligrundade uppfattningar. Därför behövs mer objektiva och faktabaserade beskrivningar och bilder av det faktiska skeendet. Oftast diskuteras de områden som är utpekade som riksintressen enligt 4 kap. 4 § miljöbalken. Enligt denna bestämmelse får fritidsbebyggelse endast komma till stånd i form av kompletteringar till befintlig bebyggelse.

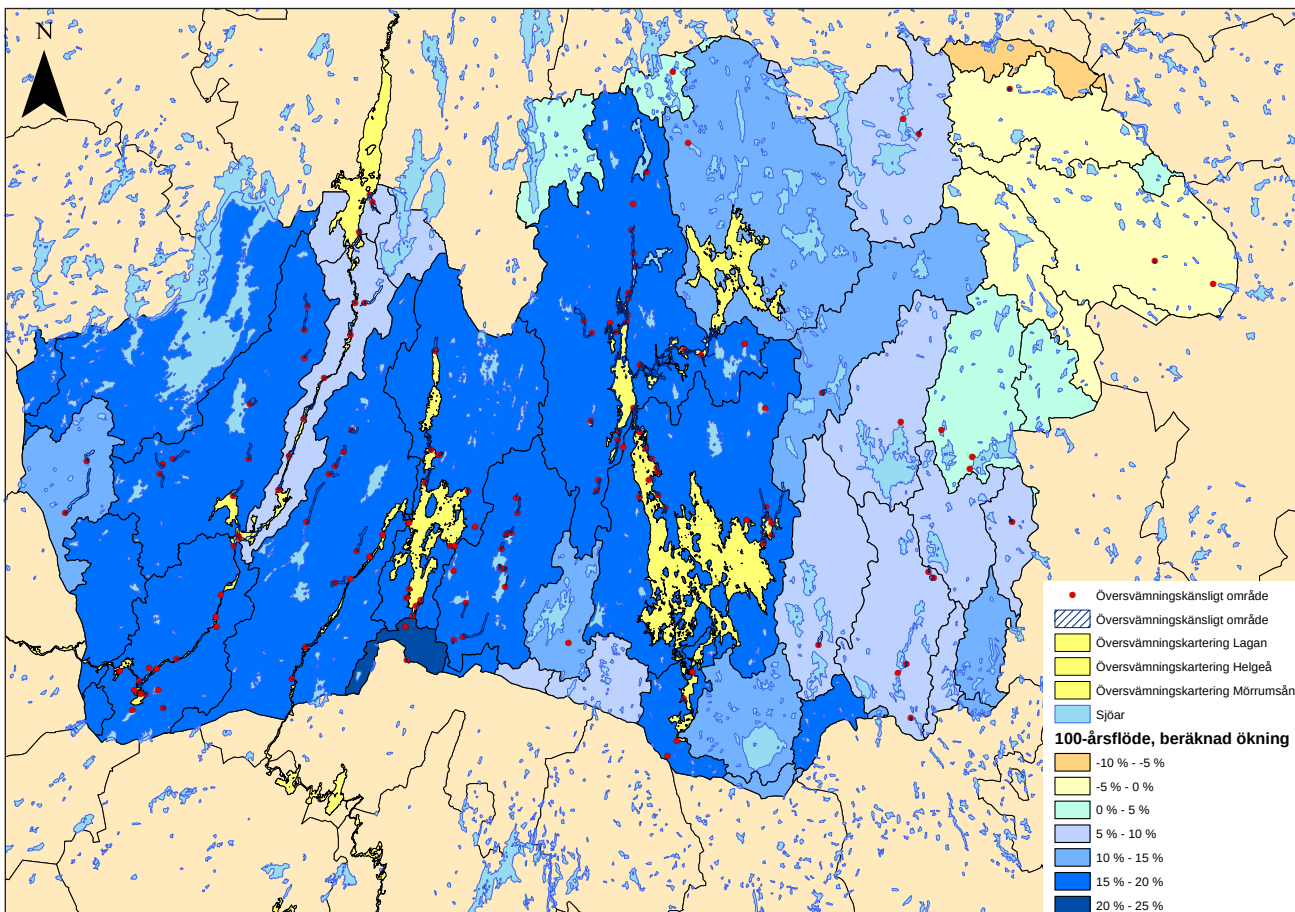
Den regionala bilden över Fårö visar hur fritidshusbebyggelsen har utvecklats inom de områden som omfattas av bestämmelserna i 4 kap. 4 § miljöbalken. Bilden visar var fritidshusbebyggelse har tillkommit från det att plan- och bygglagen började tillämpas 1987. Har fritidshusbebyggelsen tillkommit i enlighet med bestämmelserna i miljöbalken? Förutom att analysera detta kan bilden fungera som ett diskussionsunderlag för länsstyrelsens och kommunens beslut om tillkommande bebyggelse. Kartan är framtagen i pilotprojektet.

Översvämningssrisk och klimatanpassning

Klimatscenarier pekar på högre vattennivåer och stora regnmängder under kort tid, vilket ökar riskerna för översvämningar. Dessa faktorer är viktiga att beakta vid fysisk planering och översvämningsskarteringar behöver göras. Den gamla översvämningsskarteringen är

bristfällig och inte tillräckligt noggrann. Lantmäteriet håller dock på att ta fram en ny nationell höjdsartering som kommer att bli ett värdefullt underlag för att göra bättre beräkningar utifrån olika klimatscenarier och som underlag för samhällsplaneringen.

Denna bild visar översvämningsskarteringar för åarna Lagan, Helge å och Mörrumsån, som är framtagna för att visa hur stora områden som skulle översvämmas vid ett 100-årsflöde. Bilden visar även beräknade procentuella ökning av 100-årsflöden i avrinningsområden i Kronobergs län till år 2050. Dessutom visas dokumenterade översvämningar på olika platser vid vattendrag i länet. Många av områdena där översvämningar tidigare inträffat återfinns inom avrinningsområdena med de högsta beräknade ökningarna på 100-årsflöden. Dessa områden skulle därmed kunna översvämmas igen och med jämnare mellanrum. Kartan är framtagen i pilotprojektet.

Vindkraft: etablering och planering

Vindkraftsplanering är en aktuell fråga. Det finns ett uttalat politiskt och nationellt mål för att planera och bygga ut vindkraften. Energimyndigheten har även pekat ut områden av riksintresse för vindkraft. I flera kommuner pågår såväl konkreta vindkraftsprojekt som en kommunal översiktsplanering där lämpliga och olämpliga områden för vindkraft pekas ut. Större vindkraftsanläggningar påverkar omgivningen kraftigt, och därmed blir även de mellankommunala frågorna viktiga.

Var kan jag få mer information?

Arbetet i projektet har resulterat i rapporten "Regionala bilder med digitala verktyg".

Rapporten finns på: www.boverket.se

Mer information och exempel på regionala planeringsunderlag och regionala bilder finns på:

www.lansstyrelsen.se/kronoberg

www.lansstyrelsen.se/blekinge

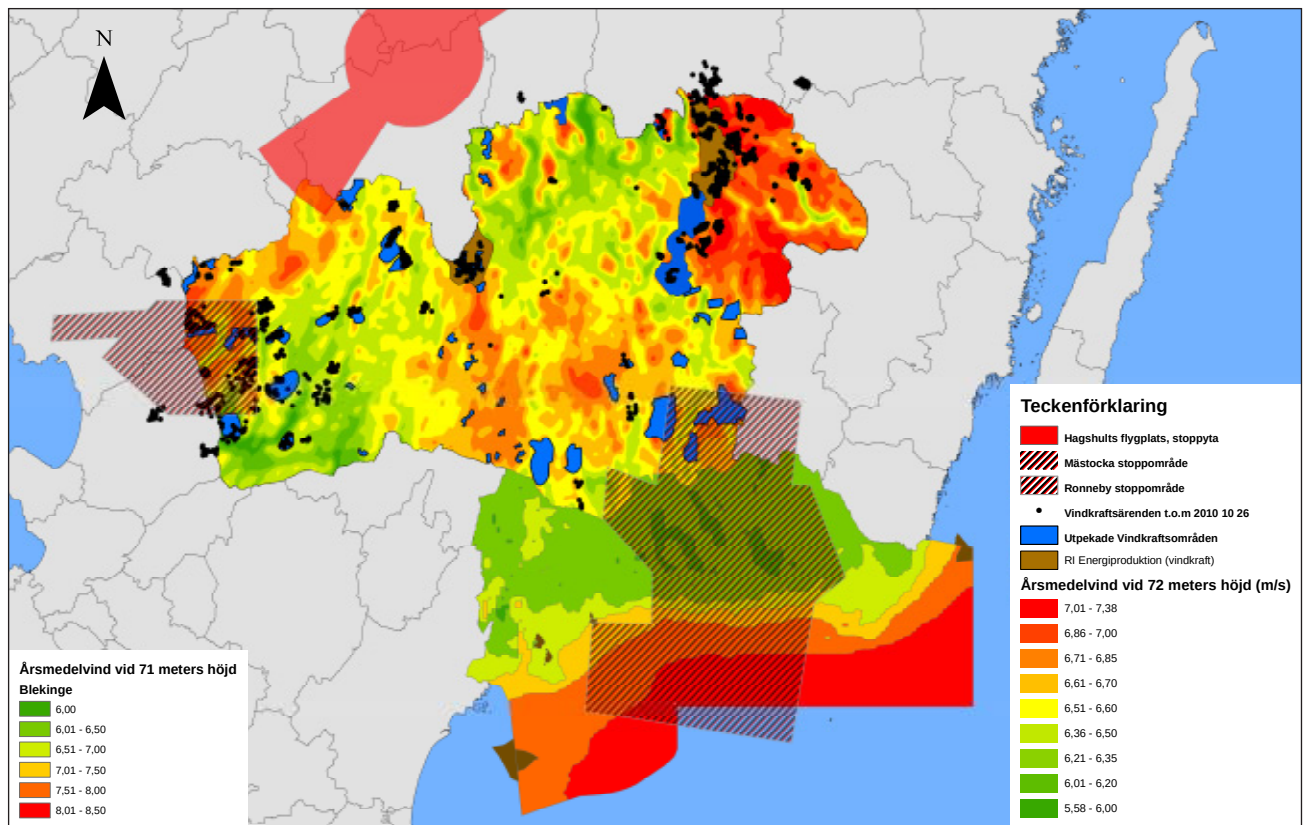
www.lansstyrelsen.se/gotland

Kontakta projektledningen för mer information:

Gunnel Henriksson, Länsstyrelsen i Kronobergs län,

Kristina Stark, länsstyrelsen i Blekinge län,

Elin Sander, länsstyrelsen i Gotlands län

Syftet med bilden är att få en regional överblick över var kommunerna har pekat ut lämpliga och prioriterade områden för vindkraftsetablering och hur detta sammanfaller med vindförhållanden samt med var vindkraftverken verkligen etableras. Bilden visar även om områdena av riksintresse för vindkraft utnyttjas. Det är intressant att se om de lämpligaste områdena används på ett effektivt sätt och för större anläggningar. Kartan är framtagen i pilotprojektet.

Exemplet är ett resultat från pilotprojektet "Kontinuerlig översiktsplanering i storstadsmiljö" som har genomförts av länsstyrelserna i Stockholms och i Skåne län. Medverkande kommuner har varit Malmö och Stockholm.

Foto: WSP

Dialogmodell för riksintressen

Kommunernas översiktsplaner ska förhålla sig till och särskilt ange hur kommunen avser att tillgodose riksintressen. Länsstyrelsen i Skåne län har genomfört ett särskilt projekt för att utveckla en metod för att se över områdena av riksintressen i dialog med kommunerna.

UNDER 2009–2010 drev Länsstyrelsen i Skåne län ett dialogprojekt med de enheter som granskar kommunernas planering enligt plan- och bygglagen och med länets samtliga 33 kommuner. Utgångspunkten var att utöka länsstyrelsens insatser i översiktsplaneringen, för att förebygga och minska insatserna i den efterföljande planeringen. Man ville förbättra kommunikationen i allmänhet och utveckla samarbetet inom länsstyrelsen, för att öka samordningen från statens sida i samråd med kommunen.

Dialogmodell

Dialogmodellens stomme har varit fyra möten per kommun:

1. Inledande möte med

kommunens politiker och tjänstemän

Länsstyrelsen tar initiativ till ett möte i kommunen med politiker och tjänstemän med ansvar inom fysisk planering. Syftet är att ömsesidigt utbyta aktuell information. Kommunen informerar om aktuella planeringsfrågor och särskilt frågor kring översiktsplaneringen. Länsstyrelsen informerar i sin tur om dialogen om riksintressen och om aktuella förändringar i lagstiftning, nya miljö kvalitetsnormer, bostadsförsörjning, nationella folkhälsomål m m.

2. Förmöte inom länsstyrelsen

inför en workshop om riksintressen

Med utgångspunkt från aktuella frågor i respektive kommun görs inför en kommande workshop en avstämning i en särskild arbetsgrupp. Deltar gör berörda handläggare från de enheter som deltar i länsstyrelsens arbete med översikts- och detaljplanering.

3. Workshop om riksintressen

med länsstyrelsen och kommunens tjänstemän

I workshopen deltar tjänstemän från kommunens berörda förvaltningar och arbetsgruppen från länsstyrelsen. En genomgång görs av gällande

riksintressen – deras avgränsning och värdetexter. Även förslag till att initiera nya områden av riksintresse, ta bort eller utöka befintliga områden tas upp. Vidare diskuteras hur planeringsunderlagen fungerar i kommunens planering.

4. Eftermöte inom länsstyrelsen med slutsatser och åtgärdslistor.

Länsstyrelsens arbetsgrupp träffas för att utvärdera och sammanställa erfarenheter från mötena. En sammanställning görs av de förslag, åtgärder med mera som är resultat av dialogen. I ett senare skede rangordnas åtgärder för att följas upp med en återkoppling till respektive kommun.

Några erfarenheter - dialogmodellen

Dialogen om riksintressen har varit mycket uppskattad av både länsstyrelsen och kommunerna. Det finns emellertid behov av att utveckla dialogen med kommuner där även centrala statliga företrädare utanför länsstyrelsen deltar. Detta är särskilt efterfrågat i situationer då en översyn av riksintressen görs. Man behöver även närmare tydliggöra hur processen i allmänhet ska gå till när riksintressen pekas ut och ses över.

Det utökade samarbetet inom länsstyrelsen kring den enskilda kommunens planeringsfrågor har lagt en ny grund för en mer aktiv och samlad medverkan i planeringen från länsstyrelsens sida. Samtidigt som dialogerna har krävt resurser har de ökat intresset för översiktsplanering i både länsstyrelsen och kommunerna. De genom dialogen ökade insatserna för att hålla riksintressen aktuella i översiktsplaneringen kan förebygga och minska länsstyrelsens arbete i den efterföljande planeringen.

Sedan dialogprojektet inleddes har flera kommuner börjat revidera sina översiktsplaner eller antagit nya. I dag har de flesta kommuner i Skåne län aktuella översiktsplaner. Detta har troligen delvis stimulerats av dialogprojektet.

Några erfarenheter - underlaget om riksintressen

Kommunerna uttrycker att underlaget från de statliga myndigheter som ansvarar för att peka ut anspråken på områden riksintresse för sin sektor har skiftande aktualitet och kvalitet. Planeringsunderlaget behöver bli mer lättillgängligt och bör i större utsträckning finnas uppdaterat och tillgängligt på länsstyrelsens webbplats. Här behöver även de centrala verkens planeringsunderlag finnas.

Flera kommuner framhåller att beskrivningarna till områden av riksintresse för friluftsliv, naturvård och kulturmiljövård behöver förbättras. Beskrivningarna av områden av riksintresse för kulturmiljövården upplevs som särskilt svåra att använda som underlag för att bedöma bevarande- och förändringsanspråk. Flera kommuner önskar att dessa beskrivningar även ska ange vilken utveckling som är möjlig inom ramen för respektive riksintresse.

Sedan dialogprojektet startade har Trafikverket och Försvarmakten genomfört en nationell översyn av sina respektive riksintresseområden.

Riksintressen

Områden av riksintresse återfinns i kapitel 3 och 4 i miljöbalken, så kallade hushållningsbestämmelser. De har sin bakgrund i 1970-talets fysiska riksplanering då de pekades ut i en omfattande dialog mellan staten och kommunerna. År 1987 togs bestämmelser om riksintressen in i lagen om hushållning med naturresurser m m och år 1999 överfördes de till miljöbalken.

Områden av riksintresse i miljöbalkens kapitel 3 avser:

- rennäringen
- yrkesfisket
- naturvården, friluftslivet och kulturmiljövården
- fyndigheter av ämnen eller material
- anläggningar för industriell produktion
- anläggningar för energiproduktion och energidistribution
- anläggningar för kommunikationer
- anläggningar för vattenförsörjning
- anläggningar för avfallshantering
- totalförsvarets anläggningar.

Centrala statliga myndigheter ska lämna uppgifter om områden som myndigheten bedömer vara av riksintresse.

I miljöbalkens kapitel 4 anges direkt i lagstiftningen de områden i landet för vilka gäller särskilda hushållningsbestämmelser. Exempel är kust- och skärgårdsområden, fjällområden och älvdalar.

Var kan jag få mer information?

Projektet har resulterat i rapporterna "Länsstyrelsens medverkan i rullande översiktsplanering" och "Riktlinjer för bostadsförsörjning med koppling till rullande översiktsplanering".

Rapporterna finns tillgängliga på www.boverket.se

Kontakta projektledningen för mer information:
Cristina Björn och Elin Blume,
Länsstyrelsen i Stockholms län
Elisabet Weber, Länsstyrelsen i Skåne län

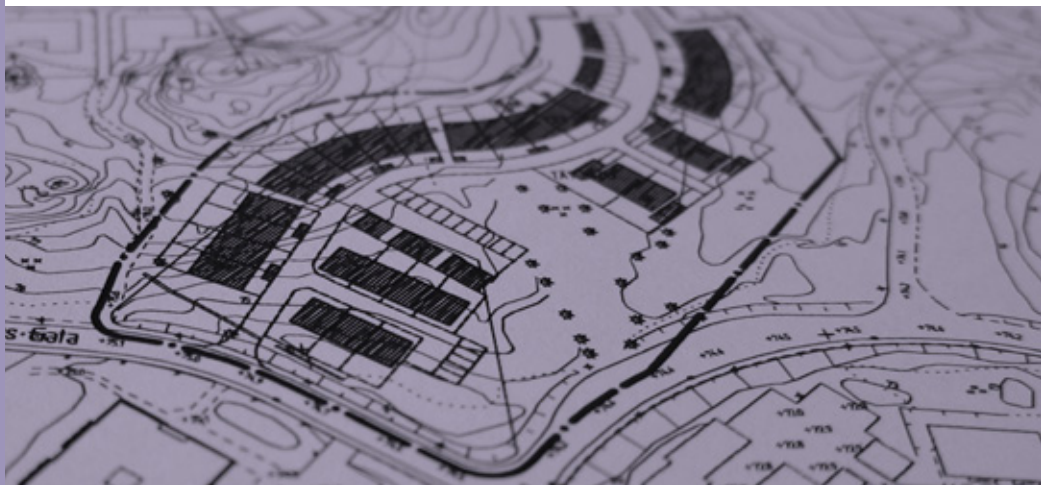

Foto: WSP

Exemplet är ett resultat från pilotprojektet "Kontinuerlig översiktsplanering i storstadsmiljö" som har genomförts av länsstyrelserna i Stockholms och Skåne län. Medverkande kommuner har varit Malmö och Stockholm.

I pilotprojektets fokus på bostadsförsörjning har även länsstyrelsen i Västra Götalands län, och kommunerna Burlöv, Helsingborg, Lomma, Lund, Staffanstorp, Svedala, Botkyrka, Haninge, Nacka, Sigtuna och Södertälje medverkat.

Bostadsförsörjning och översiktsplanering

I en kontinuerlig översiktsplanering behöver kommunen klara ut hur planeringen ska förhålla sig till andra kommunala planer och program. Särskilt intressanta är sambanden med kommunens ansvar för planering enligt annan lagstiftning, såsom riktlinjer för bostadsförsörjningen. Projektet har föreslagit metoder för arbetet med riktlinjer för bostadsförsörjningen med koppling till översiktsplaneringen.

BOENDEPLANERINGEN är en strategisk fråga för kommunerna. Bra bostäder och goda boendemiljöer är grundläggande faktorer som har betydelse för såväl tillväxten som välfärden i både kommunerna och regionen.

En modell för arbetet med riktlinjer för bostadsförsörjning

Processen att arbeta fram riktlinjer för bostadsförsörjning innefattar på ett eller annat sätt tre delar: underlagsmaterial som analyserar situationen i kommunen, själva riktlinjerna samt en genomförandestrategi och uppföljning.

För att kunna arbeta fram och anta riktlinjer krävs alltså någon form av underlagsmaterial som analyserar situationen i kommunen. Här kallas detta behovs- och marknadsanalys. Själva riktlinjerna är det dokument som kommunfullmäktige ska anta enligt lagen. För att riktlinjerna sedan ska kunna få genomslag i kommunens planering behövs någon form av genomförandestrategi samt uppföljning. Processens tre delar kan redovisas var för sig eller i ett samlat dokument. Oavsett om riktlinjerna ingår i översiktsplanen eller redovisas separat är det viktigt att riktlinjerna och översiktsplanen förhåller sig till varandra. Processen kring fram-

tagandet är en minst lika viktig del, där framför allt förankringsarbetet är avgörande för att riktlinjerna ska kunna genomföras.

Behovs- och marknadsanalys

Kommunen behöver kunna planera i syfte att skapa förutsättningar för alla invånare att leva i goda bostäder. Kommunen behöver också anta riktlinjer för bostadsförsörjning. Då behövs en god kunskap om behoven och efterfrågan på bostadsmarknaden på kort och lång sikt. Det är alltså viktigt att kartlägga bostadsbeståndet och byggandet, befolkningsstrukturen och flyttmönstren, näringslivet och sysselsättningen – och denna kartläggning behöver kombineras med prognoser, omvärldsbevakning och trendanalyser. För att analysen ska vara aktuell och tvärspektoriell är det också viktigt att involvera olika kommunala förvaltningar, men även andra aktörer på bostadsmarknaden, inte minst byggherrar, intresseorganisationer och regionala organ.

Den nya lagen för allmännyttiga kommunala bostadsaktiebolag innebär att verksamheten ska bedrivas enligt affärsmässiga principer. Ur ett företagsekonomiskt perspektiv får kommunerna möjlighet att använda föregående års vinst för att upphandla bostadsför-

Lagen om kommunernas bostadsförsörjningsansvar

Förutom delar av bland annat grundlagen, kommunallagen och socialtjänstlagen så är lagen om kommunernas bostadsförsörjningsansvar (2000:1383) den mest centrala för kommunernas arbete. Den innehåller, något förenklat, följande delar:

- Kommunen ska planera bostadsförsörjningen i syfte att skapa förutsättningar för alla i kommunen att leva i goda bostäder.
- Kommunfullmäktige ska anta riktlinjer för bostadsförsörjning under varje mandatperiod.

- När kommunen planerar bostadsförsörjningen ska den, om det behövs, samråda med andra kommuner som berörs av planeringen.
- Kommunen ska ordna bostadsförmedling om det behövs för att främja bostadsförsörjningen.
- Länsstyrelsen ska ge kommunerna i länet råd, information och underlag för deras boendeplanering.

Husby i Stockholms stad- Förslag på strukturplan mars 2011. White arkitekter AB

sörjningsåtgärder som inte det egna bostadsbolaget kan utföra. För kommunen blir det därmed viktigt att ta fram ett bra underlag i form av en grundläggande behovs- och marknadsanalys, liksom hållbara ekonomiska beräkningar för att kunna fatta rätt beslut om angelägna bostadspolitiska åtgärder.

Riktlinjer för bostadsförsörjning

Utifrån en behovs- och marknadsanalys kan kommunen ta fram riktlinjer för bostadsförsörjning. Riktlinjerna är kommunernas huvudsakliga inriktning för bostadsförsörjningsarbetet och kan innehålla bostadspolitiska mål med en färdriktning om hur de ska nås. Det kan innebära att kommunen tar ställning till hur den ska verka för att nå de bostadspolitiska målen och hur den är beredd att använda de tillgängliga verktygen.

Genomförandestrategi och uppföljning

För att riktlinjerna ska få genomslag i kommunens planering är det nödvändigt med en strategi för hur olika

förvaltningar ska ta in och omsätta riktlinjerna i sitt arbete. Kommunen har flera verktyg till sitt förfogande för att driva på och styra boendeplaneringen. Utöver ansvaret för att planlägga mark kan kommunen anta strategier för och skriva avtal om vad marken ska användas till. Kommuner som själva äger mark har större möjlighet att styra hur marken ska bebyggas. Andra verktyg är allmännyttiga kommunala bostadsaktiebolag, bostadsförmedling och hyresgarantier – verktyg som även påverkar det befintliga bostadsbeståndet.

Kopplingen till översiktsplaneringen

Kopplingen mellan riktlinjerna för bostadsförsörjningen och kommunens översiktsplanering är ytterst viktig. Översiktsplanen hanterar kommunens långsiktiga utveckling, både när det gäller exploatering och i allt större utsträckning olika tillväxt- och utvecklingsfrågor. En övervägande del av exploateringen sker genom detaljpanelläggning för bostäder. I det avseendet är det viktigt att riktlinjerna och översiktsplanen förhåller sig till varandra, inte minst för att undvika eventuella målkonflikter.

En kontinuerlig översiktsplanering kan även innefatta en strävan att minska antalet styrdokument och få till stånd en bättre samordning och större tydlighet när det gäller innebörden av olika planer och program. Både översiktsplanen och riktlinjer för bostadsförsörjning ska behandlas i kommunfullmäktige varje mandatperiod. Riktlinjerna bör, precis som översiktsplanen, även ha ett långsiktigt perspektiv.

Riktlinjer för bostadsförsörjning i Stockholms stad

Stockholms stad har ambitionen att minska antalet styrdokument och få till stånd en bättre samordning och större tydlighet när det gäller innebörden av olika planer och program. Ett led i detta arbete har varit att låta översiktsplanen från mars 2010, "Promenadstaden – Översiktsplan för Stockholm", samtidigt utgöra Stockholms stads riktlinjer för bostadsförsörjning. Bostadsförsörjningsfrågorna redovisas som ett fokusområde i planen. Av kommunfullmäktiges beslut att anta översiktsplanen framgår tydligt att man samtidigt godkänner riktlinjerna för bostadsförsörjningen. Riktlinjerna i Stockholms stad utgår från ett mer omfattande material, en behovs- och marknadsanalys, som tidigare antagits i stadsbyggnadsnämnden och som riktlinjerna har tagits fram utifrån.

En fördel med att koppla arbetet med riktlinjer för bostadsförsörjningen till översiktsplaneringen har varit att riktlinjerna kunnat samordnas med stadsbyggnadsfrågorna och hanteras i en process som även involverar medborgarna.

Riktlinjer för bostadsförsörjning i Malmö stad

När det gäller riktlinjer för bostadsförsörjningen antar Malmös kommunfullmäktige nya bostadspolitiska mål en gång per mandatperiod. Målen ska ligga till grund för bostadsförsörjningen och följs upp varje år i en lägesrapport, som också innehåller en analys av bostadsbyggandet. Översiktsplanen ses som ett av flera instrument för att omsätta de bostadspolitiska målen i praktiken, och arbetet sker i växelverkan mellan berörda förvaltningar och stadsdelarna. Utgångspunkten är att stadsbyggandet bara förfogar över en del av resurserna. De bostadspolitiska målen har därför varit ett av de grundläggande elementen i den kontinuerliga översiktsplaneringen.

I den aktualitetsprövning av planerna som gjordes 2006 "Malmö 2005 – Aktualisering och komplettering av Malmö översiktsplan", behandlas boendefrågorna utförligt i ett särskilt avsnitt, och prövningen togs som utgångspunkt för kompletterande riktlinjer för boende och bostäder.

Var kan jag få mer information?

Projektet har resulterat i rapporterna "Länsstyrelsens medverkan i rullande översiktsplanering" och "Riktlinjer för bostadsförsörjning med koppling till rullande översiktsplanering".

Rapporterna finns tillgängliga på www.boverket.se

Kontakta projektledningen för mer information:

Cristina Björn och Elin Blume,

Länsstyrelsen i Stockholms län

Elisabet Weber, Länsstyrelsen i Skåne län

Foto: WSP

Exemplet är hämtat från pilotprojektet "Kontinuerlig översiktsplanering i storstadsmiljö" som har genomförts av länsstyrelserna i Stockholms och Skåne län. Medverkande kommuner har varit Malmö och Stockholm.

Kontinuerlig översiktsplanering i Malmö och Stockholm

Malmö stad och Stockholms stad är storstadskommuner som de senaste åren har haft ambitioner att utveckla mer effektiva och ändamålsenliga arbetssätt och framför allt lägga grunden för en mer strategisk och kontinuerlig översiktsplanering.

Kontinuerlig översiktsplanering i Malmö stad

Redan då Malmö stad tog fram "Översiktsplan för Malmö 2000" inleddes diskussioner om hur översiktsplaneringen skulle kunna bedrivas mer kontinuerligt och effektivt.

Aktualitetsprövning och samtidig ändring av översiktsplanen

Inför aktualitetsprövningen år 2005 betraktade kommunen de stora dragen i planen som aktuella, men man ansåg att en viss översyn behövdes. Det behövdes revideringar utifrån tidigare beslut om fördjupningar och detaljplaner, och man behövde arbeta in aktuella utvecklingsfrågor i planen.

Ett viktigt led i översynen var tio så kallade Dialog-PM med diskussionsmaterial om Malmös utveckling som publicerades under år 2004. Fyra PM behandlade geografiska delar av staden medan övriga tog upp tematiska och metodiska frågor, såsom regional utveckling

och planeringsprinciper för farligt gods. Dessa PM fungerade som samrådsunderlag i arbetet.

Det samlade dokumentet "Malmö 2005 – Aktualisering och komplettering av Malmö översiktsplan" bestod av tre delar:

- *Del 1* med underlag för kommunfullmäktiges beslut om översiktsplanens aktualitet. Underlaget beskriver Malmös syn på utvecklingen i ett längre perspektiv. Kommunen följer också upp vad som har genomförts de senaste åren och går särskilt igenom i vilken mån planens riktlinjer har följts vid efterföljande byggande och andra åtgärder. Dessutom redovisas den pågående översiktliga planeringen.
- *Del 2* med förslag till tillägg och ändringar av den gällande översiktsplanen.
- *Del 3* med riktlinjer för arbetet med att genomföra översiktsplanens intentioner och med förslag om hur översiktsplaneringen ska bedrivas i fortsättningen.

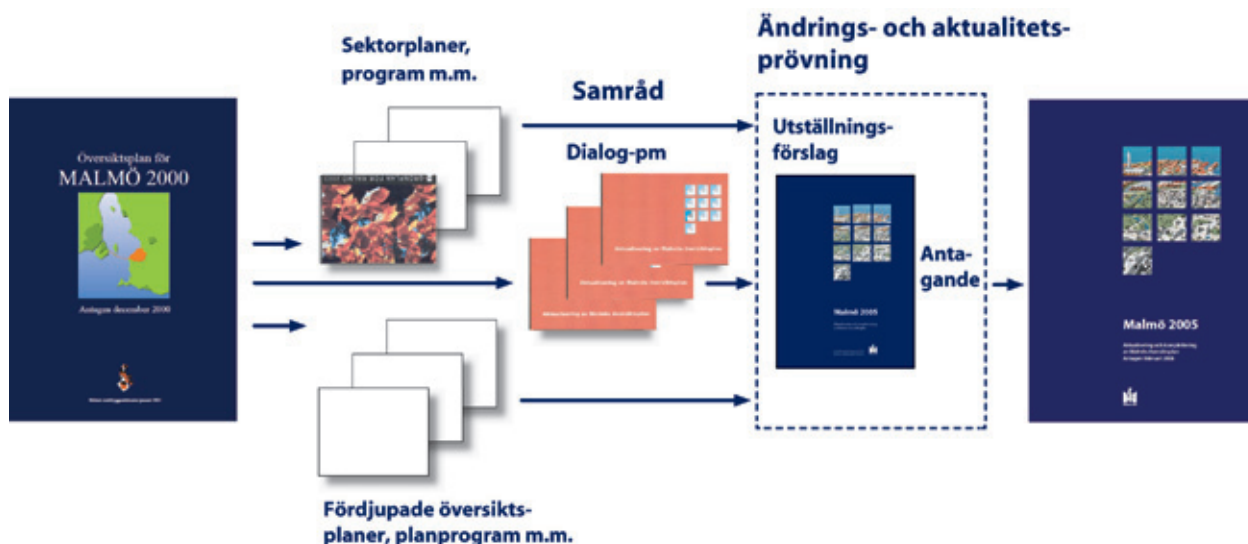

Illustration av processen att aktualitetspröva och samtidigt ändra Malmö översiktsplan. Källa: Bertil Johansson, Malmö Stadsbyggnadskontor.

Ett förslag till *Malmö 2005* ställdes ut och remissbehandlades enligt processreglerna i plan- och bygglagen. Inkomna synpunkter sammanställdes och kommenterades i ett utlåtande. Planen antogs av kommunfullmäktige i februari 2006. Beslutet var ett tydligt ställningstagande för översiktsplanens aktualitet, samtidigt som vissa delar av planen ändrades och fullmäktige gav tydliga riktlinjer för kommunens fortsatta arbete med översiktsplanering. Efter kommunfullmäktiges beslut bestod den gällande översiktsplanen därmed av de båda dokumenten "Malmö 2000" och "Malmö 2005" där även de fördjupningar som tidigare antagits ingick.

Dialog-PM som samrådsunderlag

Kommunen hade över lag positiva erfarenheter av arbetet med Dialog-PM inför aktualitetsprövningen år 2005. Därefter användes Dialog-PM som ett sätt att successivt diskutera nya förutsättningar för översiktsplaneringen. Under år 2006–2010 tog kommunen fram ett tiotal PM om nya frågor som bedömdes få betydelse för Malmö stads utveckling, såväl tematiska sektorsfrågor som utvecklingen i geografiska delområden. Både innehållet och karaktären i dessa PM har växlat, men de omfattar ofta preliminära förslag, alternativ och idéer för en framtida utveckling.

Dialog-PM hanteras som samrådsunderlag till översiktsplanen, vilket innebär samråd med bland annat länsstyrelsen. Synpunkter från samrådet sammanställs i en samrådsredogörelse med tydliga förslag till ställningstaganden av betydelse för den fortsatta översiktsplaneringen. Samrådsredogörelsen behandlas av stadsbyggnadsnämnden, som tar ställning till kontorets slutsatser och förslag till fortsatt översiktsplanering.

Planering på områdesnivå konkretiserar intentionerna

En av grundstenarna i Malmös översiktsplanering är sedan länge att förverkliga översiktsplanen genom att planera på mellannivå, för områden och stadsdelar, för att närmare vägleda detaljplaneringen och olika byggprojekt. Formerna för arbetet varierar och anpassas till de specifika förutsättningarna – planeringens komplexitet och behovet av samråd och politisk förankring.

Denna områdesplanering bedrivs ofta i form av fördjupningar av översiktsplanen med den planprocess som föreskrivs i plan- och bygglagen. Under senare år har man allt oftare arbetat med planprogram för större områden eller stadsdelar, med samråd och behandling i stadsbyggnadsnämnden.

Arbetsformerna utvecklas inför ny översiktsplan – Översiktsplan 2012

Malmö stad tar nu fram en ny översiktsplan. Här tar man till vara den arbetsmodell för en mer strategisk och kontinuerlig översiktsplanering som låg till grund för arbetet med "Malmö 2005".

Siktet är inställt på att en ny översiktsplan ska antas år 2012. I beslutsunderlaget konstateras att om Malmö ska ligga i framkant även under kommande decennier krävs en kontinuerlig utveckling av såväl arbetsmetoder som kommunens konkreta agerande. Några utmaningar är att koppla sektorsprogrammen till översiktsplaneringen, att hitta former för uppföljning och utvärdering samt att fortsätta arbetet med Dialog-PM på ett relevant sätt.

Den nya översiktsplanen behöver enligt stadsbyggnadskontoret bli mer sammanfattande och strategisk, helst också med mindre omfång och mer lättillgänglig.

Kontinuerlig översiktsplanering i Stockholms stad

Stockholms stad antog sin första översiktsplan år 1991. Sedan dess har man återkommande diskuterat hur den översiktliga planeringen kan hantera storstadens komplexa stadsbyggande och hur arbetet kan effektiviseras.

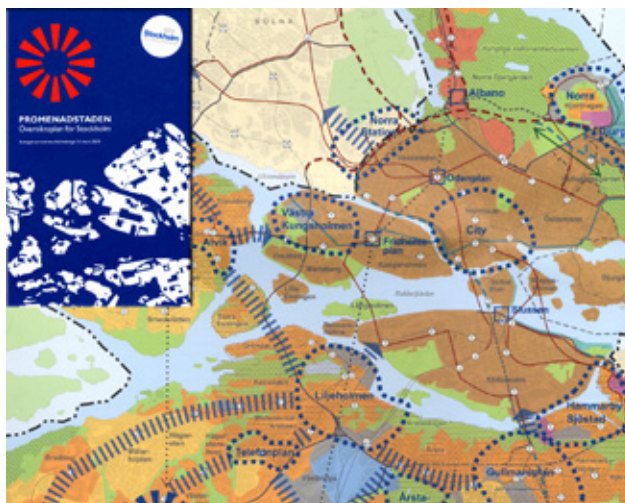
En ny grund för kontinuerlig översiktsplanering

Den nya översiktsplanen från 2010, "Promenadstaden – Översiktsplan för Stockholm", vidareutvecklar stadsbyggnadsstrategin att bygga staden inåt från "Översiktsplan 99". Man har också tänkt nytt när det gäller översiktsplanens roll och innehåll. I dag kännetecknas Stockholms översiktsplan av att den

- utgår från en gemensam vision för staden som är behandlad i kommunfullmäktige
- är både strategisk och genomförandeinriktad med en samsyn över blockgränsen om de övergripande målen
- är direkt kopplad till andra kommunala planer och program, och utgör därtill riktlinjer för bostadsförsörjning och stadens energiplan
- läggs till grund för successiva kompletteringar och översyn
- är tänkt att kopplas till budgetprocessen i fortsättningen.

Vision 2030 är utgångspunkt

Som utgångspunkt för översiktsplanen ligger visionen för stadens utveckling och en hållbar tillväxt, "Ett Stockholm i världsklass – Vision Stockholm 2030". Den är framtagen av stadens ledning genom dialoger med stadens förvaltningar och företrädare för näringslivet, utbildningsväsendet, andra myndigheter med flera. Stadens nämnder och bolagsstyrelser har därefter i

Promenadstaden - Översiktsplan för Stockholm. Antagen mars 2010.

uppdrag att arbeta utifrån visionen i sina verksamheter. Översiktsplanen är ett led i att omsätta och förverkliga visionen.

Stadsutvecklingsstrategi

Översiktsplanen anger en stadsutvecklingsstrategi som vägledning för utvecklingen. Strategin, i fyra delar, syftar till att skapa ett tätare och mer sammankopplat Stockholm. Det centrala Stockholm ska stärkas och fortsätta att utvecklas, samtidigt som man satsar på tyngdpunkter i ytterområden. Stadens delar ska kopplas samman på ett bättre sätt, och man ska främja en levande stadsmiljö i Stockholm som helhet. Planen ger vägledning för hur utvecklingsstrategin ska genomföras i planering och byggande. Dessutom beskriver den strategiska områden, tyngdpunkter och samband inklusive utbyggnad av trafikinfrastrukturen.

Fokusområden speglar stadens viktigaste utmaningar

I nio så kallade fokusområden behandlar översiktsplanen de allmänna intressen som kommunen ser som viktigast och mest aktuella utifrån de centrala ut-

maningarna för stadsbyggandet och stadens långsiktiga vision. Det är bland annat ett starkt näringsliv och utbildningssystem, en socialt sammanhållen och levande stad samt miljö, hälsa och säkerhet i en tät storstad.

För varje fokusområde redovisar översiktsplanen förutsättningar med hänvisning dels till de planeringsunderlag som är väsentliga för närmare planering och bygglov, dels till de kommunala styr- och policydokument som har särskild betydelse för stadsbyggandet. Därutöver markeras en planeringsinriktning för att bedöma anspråk på markanvändning och bebyggelseutveckling.

Plandokumentet

Översiktsplanen är koncentrerad när det gäller text och planeringsinriktningar. Hänvisningar till andra kommunala program och planer bidrar till att hålla nere dokumentets omfång till 80 sidor. En separat bilaga redovisar områden av riksintressen enligt miljöbalken och hälso- och säkerhetsfrågor. Översiktsplanens karta domineras av den åskådliggjorda stadsutvecklingsstrategin.

En genomförandeinriktad plan

Översiktsplanen ger även tydliga ramar för genomförandet med syftet att planeringsinriktningarna för fokusområdena och stadsbyggnadsstrategins vägledningar ska konkretiseras genom efterföljande planläggning och beslut. Detta förutsätter nya arbetssätt såväl inom stadsbyggnadskontoret som hos andra förvaltningar som har uppgifter i genomförandet. Stadsbyggnadskontoret har genomfört seminarier för att diskutera och öka kunskapen om översiktsplanens funktion inom kommunen.

I det inledande arbetet med stadens samlade investeringsstrategi har man angett "Vision 2030" och översiktsplanen som grunddokument. Detta bekräftar stadsbyggandets betydelse för staden som helhet och behovet av ett samordnat genomförande, inte minst när det gäller markpolitiken.

Kontinuerlig översiktsplanering med successiva kompletteringar och översyn

En utgångspunkt i arbetet med översiktsplanen har varit att den successivt ska kompletteras och ändras. Kommunfullmäktiges beslut att anta planen uttrycker också en ambition hos politikerna att bedriva en kontinuerlig översiktsplanering genom ett nytt uppdrag till stadsbyggnadsnämnden att ta fram en ny energiplan, utveckla stadens parkprogram och se över "Stockholms byggnadsordning", som var en del av den tidigare översiktsplanen.

Formerna för att planera på områdesnivå är inte helt klara. Staden har dock ett etablerat arbetssätt för att ta fram program för större områden som stöd för detaljplaneringen.

Ambitionen är att processen med samråd om successiva förslag till kompletteringar och ändringar ska göra det möjligt att ta ställning till en översiktsplan varje mandatperiod. Som beslutsunderlag behöver kommunen därtill redovisa en uppföljning och utvärdering av översiktsplanen. Man överväger att göra detta genom att komplettera stadsvecklingsrapporten "Stockholm under perioden 2000–2005", som tidigare sammanfattade utvecklingen inom några områden av stadsbyggandet.

Var kan jag få mer information?

Projektet har resulterat i rapporterna "Länsstyrelsens medverkan i rullande översiktsplanering" och "Riktlinjer för bostadsförsörjning med koppling till rullande översiktsplanering".

Rapporterna finns tillgängliga på www.boverket.se

Kontakta projektledningen för mer information:
Cristina Björn och Elin Blume,
Länsstyrelsen i Stockholms län
Elisabet Weber, Länsstyrelsen i Skåne län

Exemplet är ett resultat från pilotprojektet "Uppföljning inom byggområdet" som har genomförts av länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala och Dalarnas län. Medverkande kommuner har varit Södertälje, Uppsala och Leksand.

Foto: WSP

Uppföljning inom byggområdet - tillsynsvägleddningsplan

Alla länsstyrelser ska ta fram en plan för sin tillsynsvägleddning som löper över tre år, men det finns inga krav i lagar eller förordningar på hur en sådan plan ska utformas eller vad den ska innehålla. Projektet "Uppföljning inom byggområdet" har tagit fram ett förslag för detta. Förslaget är tänkt att inspirera länsstyrelserna när de arbetar med sina tillsynsvägleddningsplaner.

EN TILLSYNSVÄGLEDNINGSPLAN kan behandla flera tillsynsfrågor som länsstyrelsen har valt att sätta fokus på samt informationsaktiviteter som är kopplade till tillsynsfrågorna. Fokusområden kan vara hur kommunen följer upp att kraven på energieffektivitet är uppfyllda, om bygglovet följts, om tillräcklig hänsyn har tagits till husets kulturhistoriska värde eller om bestämmelserna om barnsäkerhet har följts.

En väl genomarbetad tillsynsvägledningsplan effektiviserar länsstyrelsens arbete samt underlättar förankring och uppföljning. Den kan också tjäna som underlag för att bedöma hur länsstyrelsens resurser ska fördelas.

Tillsynsvägledningsplanens delar

Aktiviteterna i en tillsynsvägledningsplan kan delas in i tre skeden:

1. Länsstyrelsen planerar arbetet och samlar in material som beskriver situationen inom ett utpekat fokusområde (kunskapsunderlag).
2. Länsstyrelsen genomför den egentliga tillsynsvägledningen med hänsyn till kunskapsunderlaget (tillsynsvägledning).
3. Länsstyrelsen följer upp hur kunskapen har tagits emot. Har det skett några förändringar? Vilka fortsatta insatser behövs? (uppföljning).

Fokusområde A

Kunskapsunderlag

Vägledning

Uppföljning

Fokusområde B

Uppföljning

Fokusområde C

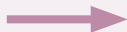
Vägledning

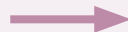
Uppföljning

Fokusområde D

Kunskapsunderlag

Tillsynsvägledning

Uppföljning

Löpande information om lag- och regeländringar, avgöranden i högre instans m m

Kunskapsunderlag = planering och kunskapsuppbyggnad - inhämta kunskap om ämnet och om kommunens arbete

Vägledning = råd, kunskapsförmedling

Uppföljning = hur har kommunens arbete påverkats av vägledningen

Hur långt varje skede bör vara varierar mellan olika fokusområden. Komplexiteten kan till exempel påverka vilken tid som behövs för att ta fram och analysera kunskapsunderlaget. Valet av metod för tillsynsvägledningen (kommunbesök, konferens eller annan metod) påverkar hur lång tid som behövs för själva tillsynsvägledningen. När det är lämpligt att göra uppföljning påverkas av vilken tid som är rimlig för att tillsynsvägledningen ska hinna få genomslag i byggnadsnämndens verksamhet. Det är rimligt att samtliga tre skeden redovisas i tillsynsvägledningsplanen.

Arbetet med de olika fokusområdena kan lämpligen ligga förskjutna i tiden till varandra, så att när länsstyrelsen till exempel arbetar med att ta fram kunskapsunderlag inom ett fokusområde, håller de samtidigt på med själva tillsynsvägledningen inom ett annat.

Innehåll i en tillsynsvägledningsplan

Här följer ett förslag på vad en tillsynsvägledningsplan kan innehålla.

Bakgrund och syfte

- Vilken lagstiftning ligger till grund för tillsynsvägledningen?
- Vilka styrdokument och annat bakgrundsmaterial ligger till grund för planen? Det kan handla om regleringsbrevsuppdrag, erfarenheter från uppföljning av kommunens tillsyn eller från annan verksamhet på länsstyrelsen (kulturmiljö, räddning och säkerhet) eller signaler från byggföretag eller andra som är verksamma på byggområdet.
- Vilka har medverkat till att ta fram planen och vilka kommer att delta i olika aktiviteter?
- Hur har länsstyrelsen organiserat sin samverkan med andra länsstyrelser och med Boverket?

Omfattning

- Fokusområden samt motiv för valda områden.
- Syfte och mål för varje fokusområde.
- Bedömning av vilka konsekvenser som prioriteringar och nedprioriteringar kan få.

Uppföljning

- När och hur ska uppföljningen genomföras?
- Hur ska uppföljningen dokumenteras och återföras?

Till planen kan länsstyrelsen bifoga en aktivitetslista över vilka aktiviteter som ska genomföras, när de ska genomföras och vem som är huvudansvarig.

Var kan jag få mer information?

Projektet har resulterat i rapporten "Följsamhet mot plan- och bygglagen".

Rapporten finns som pdf på www.boverket.se

Kontakta projektledningen för mer information:
Lars Ingelström, Länsstyrelsen i Dalarnas län
Eva Bergdahl, Länsstyrelsen i Uppsala län
Pia Olsson och Ulla Huzell,
Länsstyrelsen i Stockholms län

Foto: WSP

Exemplet är ett resultat från pilotprojektet "Översiktsplaneringens strategiska roll för landsbygdsutveckling" som har bedrivits av länsstyrelserna i Jämtlands, Kalmar och Västernorrlands län. Medverkande kommuner har varit samtliga kommuner i Västernorrlands län samt kommunerna Hultsfred, Vimmerby, Västervik, Oskarshamn och Berg.

Översiktsplaneringens strategiska roll för landsbygdsutveckling

Olika typer av landsbygd har olika förutsättningar för utveckling. Översiktsplanering kan spela en viktig roll för att identifiera och beskriva detta. Utifrån en gemensam bild av landsbygden kan berörda parter börja samverka och översiktsplaneringen kan bidra till en hållbar utveckling i kommunen.

Vad är landsbygd och glesbygd?

Det är inte lätt och kanske inte heller önskvärt att definiera landsbygd entydigt. Ingen definition fungerar för alla behov. I stället måste olika avgränsningar och definitioner användas beroende på vad som studeras. Det är anledningen till att vi i Sverige inte har någon enhetlig definition. Däremot finns ett antal vedertagna definitioner, där landsbygden beskrivs utifrån olika perspektiv. Statistiska centralbyrån, Sveriges Kommuner och Landsting, Tillväxtverket och Jordbruksverket har alla sina definitioner. Gemensamt för definitionerna är att de utgår från tätare strukturer, tätorter, för att beskriva glesare strukturer. Tätorten har blivit norm och landsbygden beskrivs utifrån den. Det är viktigt att vara observant på vilken definition som används då man presenterar material.

Landsbygdsutveckling i översiktsplanering

Vägledning för framtagande av områden för landsbygdsutveckling i strandnära läge i Västernorrland

Planering på landsbygden

Översiktsplaner tenderar att i hög grad handla om tätorterna – staden och de större samhällena i kommunen där exploateringstrycket finns. Men även förutsättningarna för de människor och företag som verkar på landsbygden behöver uppmärksammas. Vilken utveckling av landsbygden som är önskvärd i den egna kommunen behöver diskuteras och politiska mål och inriktningar formuleras.

I många kommuner har frågor om strandskydd och utbyggnad av vindkraft stimulerat ett förnyat eller aktualiserat översiktsplanearbete.

Vägledning för att peka ut LIS-områden

Projektet har tagit fram ett vägledningsmaterial för att peka ut områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen, så kallade LIS-områden. Syftet med att redovisa LIS-områden i översiktsplanen är att stimulera den lokala och regionala utvecklingen i områden som har god tillgång till fria strandområden och där det går att bygga en del utan att strandskyddets syften åsidosätts. Åtgärder som främjar landsbygdsutvecklingen är bland annat sådana åtgärder som långsiktigt kan antas ge positiva sysselsättningseffekter och som kan bidra till att upprätthålla serviceunderlaget i landsbygder. För att identifiera lämpliga LIS-områden behövs en god kännedom om strändernas kvalitet, men också om landsbygdens förutsättningar, strukturer och behov.

Vindkraftsplanering i Jämtland

Planering för utbyggnad av vindkraft är en angelägen fråga för många kommuner. Staliga stöd har delats ut för att stimulera arbetet.

Ett exempel på ett vindkraftsprojekt som beviljats statligt stöd är "Projekt översiktlig planering av vindkraft" i Jämtlands län. Planeringen har bedrivits gemensamt av kommunerna Åre, Krokom, Östersund, Ragunda, Bräcke och Berg.

Bakgrunden till projektet var det stora planeringsbehovet i glesbygdskommunerna, som har stora ytor och många områden av riksintresse. Planeringssituationen var komplex. En gemensam ledningsgrupp har styrt arbetet tillsammans med en arbetsgrupp där länsstyrelsen var representerad. Projektet gjorde studieresor i Jämtland, Norge och Skottland för att få underlag till planarbetet. Resorna var viktiga för att bygga upp kunskap. Vidare utvecklade projektet GIS-verktyg och webbapplikationer genom att systematiskt identifiera olika områden som skulle bevaras och analysera vindkraftens påverkan.

Exempel på översiktsplaner som berör landsbygdsutveckling

Oskarshamns kommun har gjort en fördjupning av översiktsplanen för Bråbygden som är ett utpräglat landsbygdsområde. Planområdet omfattar ingen tätort, och planen antogs 2010.

Högsby kommun har få invånare, saknar större tätorter och har glesbygdsproblem. Översiktsplanen som antogs 2010 visar en positiv anda och lyfter fram fördelarna med avskildheten och ostördheten.

Kalmar kommun arbetar engagerat med underifrånperspektivet och medborgardialog i sin översiktsplanering, både i fördjupningar och i den kommunomfattande planen. Arbetet är kreativt och innovativt, och flera planförslag är under arbete (2011).

Örnsköldsviks kommun har pekat ut områden för landsbygdsutveckling genom dialog och samtal med aktörer och invånare på landsbygden, och därmed tagit till vara lokala initiativ.

Var kan jag få mer information?

Projektet har resulterat i rapporten "Landsbygdsutveckling i översiktsplanering- vägledning för framtagande av områden för landsbygdsutveckling i strandnära läge i Västernorrland".

Rapporten finns på www.boverket.se och www.lansstyrelsen.se/vasternorrland

Kontakta projektledningen för mer information:
Britt-Marie Nordstrand, Länsstyrelsen i Jämtlands län
Stina Pettersson, Länsstyrelsen i Västernorrlands län
Therese Byheden, Länsstyrelsen i Kalmar län

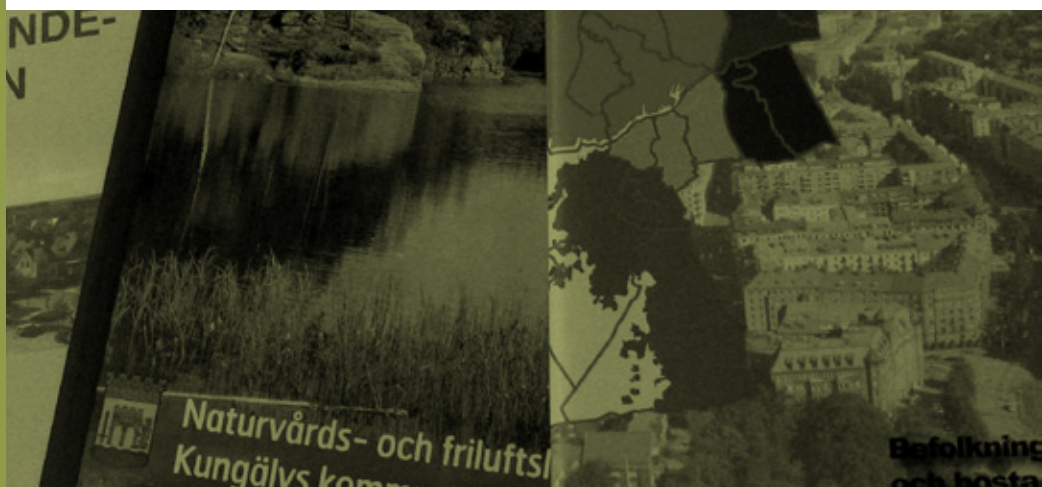

Foto: WSP

Exemplen är resultat från pilotprojektet "Regionala bilder och översiktsplanering – strategiska underlag för ett hållbart samhällsbyggande" som har genomförts av länsstyrelserna i Örebro, Gävleborgs och Västmanlands län. Medverkande kommuner har varit Västerås, Hallstahammar, Sala, Fagersta, Avesta, Norberg, Ovanåker, Nordanstig, Gävle, Örebro, Nora, Lindesberg, Hällefors och Ljusnarsberg.

Deltagit har också Region Gävleborg, Regionförbundet Örebro, Västmanlands Kommuner och Landsting samt Konsult KTH Samhällsplanering & miljö, Urbana och regionala studier.

Strategiska planeringsunderlag och utveckling av processer

Ett sätt för den regionala och den kommunala fysiska planeringen att närma sig varandra är att utveckla det rumsliga perspektivet i samverkande regionala bilder över betydelsefulla strukturer för exempelvis infrastruktur, bostadsbebyggelse, arbetsplatser, utbildning, natur, kultur och fritid. De regionala bilderna är motorn i viktiga processer mellan aktörer, offentliga såväl som privata, i syfte att skapa förståelse och därefter besluta om behovet av olika insatser.

Samverkan och samverkansforum för viktiga gemensamma frågor

Sverige genomgår en samhällsutveckling som ställer nya krav. Den svenska ekonomin bygger alltmer på tjänsteproduktion, kunskapsintensiv och innovativ verksamhet, vilket i hög utsträckning kräver specialisering och samverkan i kluster. Arbetsmarknadsregionerna växer och likaså behovet av att i samhällsplaneringen behandla dessa frågor, dels i ett rumsligt perspektiv – tillgänglighet till avsättningsmarknad och arbetsmarknad- dels i ett regionalt perspektiv över läns- och kommungränser.

Aktörer i en region behöver samverka, men regionbegreppet varierar och ser olika ut för olika sakfrågor. Exempelvis kan regioner för arbete, sjukvård och näringsliv skilja sig åt markant. Många sakfrågor går också över länsgränser, så även om länet kan utgöra en enhet för att definiera problem och samla styrkor, får länsgränsen inte utgöra begränsningar för hur samspel och partnerskap utformas.

I projektet har man identifierat såväl befintliga som möjliga framtida samverkansrelationer i de tre ingående länen. Detta har gjorts med utgångspunkt i fem centrala frågor inom utvecklingsarbetet:

- 1. Tillväxt/befolkningsmål
- 2. Livsmiljö/boende
- 3. Infrastruktur/regionförstoring
- 4. Image/profilfråga
- 5. Andra frågor (exempelvis turism, vatten, databaser)

Förutsättningarna är olika i de tre länen. Tabellerna nedan beskriver aktörerna och mötesplatserna i dag för två av de centrala frågorna och visar på hur dessa mötesplatser skulle kunna utvecklas och kompletteras i syfte att skapa regionala arenor.

Tillväxt/befolkningsmål		
	Sker i dag med	Kan komma igång med
Västmanland	VKL	Från kommunalt håll menar man att det i dag är mycket Västeråsfokus och att det vore bra att titta mer på länet som helhet, till exempel i länsplan.
	Västmannarådet	
	Mälardalsrådet	
	RUFS-SLL	
Örebro	Regionförbundet (RUP/RUS)	Mälardalsregion
	ÖP-Bergslagen	Motarbete kommunalt egenintresse (skatteunderlag)
	"Tillväxt"- kommundirektörer	Kristinehamn/Karlskoga/Örebro
	Stråksamverkan (E18-gruppen)	
	Östra Värmland	
Gävleborg	Öp-arbetet	Region Gävleborg kan utvecklas
	Kustnära mötesplatser (utveckla besöksnärings): kommuner, regionförbund, företagarna, Vindkraft Bollnäs/Rättvik, Ungdomsdialog	Koppla RUP-ÖP

Existerande forum för frågor om tillväxt och befolkning i Västmanlands, Örebro och Gävleborgs län, och hur dessa forum kan utvecklas.

Livsmiljö/boende		
	Sker i dag med	Kan komma igång med
Västmanland	PBL-forum	Utveckla PBL-forum från information till diskussion
		Länsplan
Örebro	RUS/RÖP	RUS/RÖP bostadsanalys
	Stadsarkitekträffar	Grannkommunträffar
	Landsbygdsråd	
	Universitet	
	Tre trästäder	
Gävleborg	ÖP-arbetet	Förstärkt RUP, ÖP
	Samverkan mellan enskilda kommuner i särskilda frågor	Gävle/Sandviken gemensam ÖP LIS

Existerande mötesforum för frågor om livsmiljö och boende i Västmanlands, Örebro och Gävleborgs län, och hur dessa forum kan utvecklas.

Att skapa nya samverkansforum

Finns inte redan lämpliga forum kan dessa till exempel skapas genom en inventering av vilka aktörer/ personer som arbetar med en specifik sakfråga i den egna kommunen, i grannkommuner, inom länet, inom regionen. Kontaktpersoner hos dessa kan utses. Vidare kan tematräffar organiseras i syfte att samordna frågor inom och mellan olika kompetenser.

Hur regionbegreppet definieras och dess grad av flexibilitet inverkar på vilka samverkansfora som uppstår och därmed också på möjligheten att finna parter i utvecklingsarbetet och för ett gott samspel att utvecklas.

För att uppnå samstämmighet kring det strategiska utvecklingsarbetet och därmed handlingskraft är följande grundläggande:

1. Samverkan, till exempel mellan kommuner kring konkreta projekt eller avgränsade frågor.
2. Samtidighet i fråga om processer inom regionens delar, exempelvis kan samtidigt ÖP-arbete ge förutsättningar för konkret och aktuell dialog inom länet.
3. Kommunal utgångspunkt i regionens utvecklingsarbete, vilket innebär lokalt viktiga frågor som sätts i ett regionalt sammanhang.

Kunskapsutbyte

Ett sätt att få ny kunskap och inblick i andra aktörers arbete är att göra ett "tjänstemannautbyte". Genom att under en kortare period vistas på en annan kommuns/ läns/regions förvaltning kan nya insikter om arbetssätt fås - både för besökaren och för den plats som besöks - samtidigt som det egna arbetet kan utföras på distans.

Ett annat sätt att skaffa sig kunskap är genom studiebesök. Inom ramen för projektet genomfördes en studieresa som inkluderade fem studiebesök till "projekt" där ett strategiskt angreppssätt och samverkan mellan aktörer har varit viktiga inslag:

- **"Kustzonsplanering och landsbygdsutveckling"** är ett samverkansprojekt mellan fem kommuner i Norra Bohuslän som arbetar bland annat med bebyggelseutveckling av säsongsboende och utveckling av besöksnäring.
- **"RUP Halland"** - Regionalt utvecklingsprogram med särskild koppling till kommunernas arbete. Det nystartade projektet **"Bildn av Halland"** som kommer att arbeta med att integrera kommunernas översiktsplaner i den regionala utvecklingsstrategin på ett mer fördjupat sätt än i RUP-arbetet.

- **"ÖP 2010- en strategisk översiktsplan för Helsingborgs utveckling"**. Planen har ett tydligt fokus på utvecklingsstrategier som rör attraktivitet och tillgänglighet.
- **"Skåne Nordväst"** är ett samverkansprojekt mellan 10 kommuner, där samverkan har utvecklats utifrån pragmatisk ekonomisk nytta i syfte att identifiera strategiska rumsliga utvecklingsmöjligheter.
- **"Strategiskt översiktsplanering i Örkelljunga"** fokuserar bebyggelseutvecklingen till en utvecklingskorridor. Denna kompletteras med en satsning på natur- och rekreationsområden, så kallade upplevelsestråk.

Exempel: "Halland - bästa livsplatsen"

De framgångsexempel som presenterats i samband med workshops och studieresa har betonat de tidiga planeringsskedena, eftersom det där finns störst möjlighet till påverkan. Men en viktig nyckel till framgång ligger även i hur slutsatser överförs och återförs i det fortsatta arbetet. Ett intressant exempel på detta är arbetet i Region Halland där man har utvecklat uppföljning i syfte att undvika att den regionala utvecklingsstrategin "Halland – bästa livsplatsen" blir en så kallad hyllvärmare, utan att den istället tydligt slår igenom i det praktiska arbetet. För att strategin ska få genomslag har regionen gjort följande insatser:

- En utvecklingsledare har utsetts för vart och ett av de fyra programområden som utvecklingsstrategin består av.
- De fyra programområdena är rubriker i regionens verksamhetsplan och årsredovisning, och påverkar därmed verksamheten tydligt.
- Alla projekt som regionen finansierar och alla samarbetsavtal med institutioner och föreningar "villkoras" mot hur de bidrar till "Halland – bästa livsplatsen"

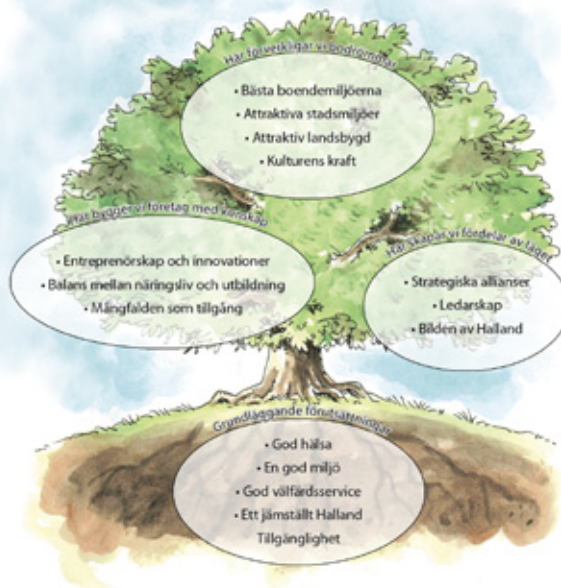

Illustration: Stefan Gustavsson

I den regionala utvecklingsstrategin för Halland har fyra programområden identifierats, med var sin utvecklingsledare.

Var kan jag få mer information?

Arbetet i projektet har resulterat i rapporten "Regionala bilder och översiktsplanering".

Rapporten finns på www.boverket.se

Kontakta projektledningen för mer information:
Eva Kåverud, Länsstyrelsen i Örebro län
Klara Wirdby, Länsstyrelsen i Gävleborgs län
Åsa Östling, Länsstyrelsen i Västmanlands län

Foto: WSP

Exemplet är ett resultat från pilotprojektet "Fysisk planering och vattenförvaltning" som har genomförts av länsstyrelserna i Jönköpings, Värmlands och Östergötlands län. Medverkande kommuner har varit Tranås, Aneby och Karlstad.

Underlag för vattenplanering

Den fysiska planeringen är ett viktigt verktyg för att uppnå miljökvalitetsnormerna för vatten. Kommunerna behöver bra planeringsunderlag för att kunna arbeta med detta. Planeringsunderlag finns hos vattenmyndigheterna, men även hos länsstyrelsen och hos kommunerna själva.

EN AV GRUNDTANKARNA med den nya vattenförvaltningen är att planeringen och andra åtgärder ska följa vattnets gränser. Vattenfrågor är typiska mellankommunala frågor, och därför är det viktigt att vattenplaneringen bedrivs i samarbete mellan kommuner samt andra lokala och regionala aktörer och myndigheter.

Vattenmyndigheternas underlag

I vattenförvaltningsarbetet har vattenmyndigheterna sammanställt mycket planeringsunderlag för yt- och grundvatten. Sammanställningen omfattar både miljökvalitetsnormerna, vattnets status i dagsläget samt de provtagningar och annan kunskap om vattnen som lett fram till bedömningen av respektive vattens status.

För att kunna arbeta med miljökvalitetsnormerna för vatten i den fysiska planeringen behöver kommunerna tillgång till planeringsunderlaget från vattenmyndigheterna. Alla resultat från arbetet med att kartlägga vattnen finns i databasen "Vatteninformationssystem Sverige" (VISS), www.viss.lst.se. Delar av underlaget från vattenmyndigheterna finns även i form av så kallade VMS-tjänster på länsstyrelsernas distributionswebb, tillsammans med länsstyrelsens övriga planeringsunderlag för vatten.

Underlaget från VISS redovisas i form av tabeller. Tabellerna kan kopplas till geografiska data om kommunen har en GIS-fil med vattenförekomsterna. Vattenförekomsterna baseras på översiktskartan, vilket förutsätter att kommunen har köpt in rättigheter från Lantmäteriet för att kunna använda översiktskartan. Därutöver behöver kommunerna ett avtal med SMHI.

Statligt och kommunalt underlag för vatten

Förutom de planeringsunderlag som finns i VISS behövs ytterligare information och kunskap för att klara

vattenplaneringen och den fysiska planeringen. Detta är viktigt för att kunna göra sammanvägningar i den kommunala planeringen och även i vattenförvaltningens åtgärdsplanering. Några viktiga befintliga kunskaps- och planeringsunderlag är följande:

- vattenrelaterade riksintressen
- översvämningskarteringar och skredriskkarteringar
- vattenskyddsområden, strandskyddsområden, naturreservat och andra områden som skyddats genom beslut enligt 7 kap. miljöbalken
- förorenade mark- och vattenområden
- nationellt värdefulla sötvatten
- avrinningsområden
- grundvattenkarteringar
- täktregister
- dammregister
- verksamheter med produktion, lagring eller transport av kemikalier
- VA-system och bebyggelsens VA-standard
- avfallsupplag.

I kommunens planering för räddningstjänst och krisberedskap ingår ofta ett flertal frågor som har anknytning till vattenplaneringen. Av central betydelse är att förebygga olyckor eller andra plötsliga händelser som kan skada vattenförsörjningen eller andra viktiga samhällsfunktioner. Andra vattenanknutna kunskapsunderlag som är viktiga för den kommunala fysiska planeringen är inventeringar och program som behandlar värdefulla natur-, kultur- och friluftslivsmiljöer.

Många kommuner kommer att behöva ta fram särskilt bearbetade planer och program för att hantera vattenfrågorna. Det kan till exempel handla om VA-planer, vattenförsörjningsplaner eller strategiska vattenplaner.

Att använda planeringsunderlag för vatten i den fysiska planeringen

Vattenmyndigheterna har tagit fram mycket planeringsunderlag, och det är viktigt att kunna sortera dem. En del av underlaget är särskilt relevant i den fysiska planeringen då det sammanväger många andra underlag, till exempel en samlad bedömning av vattenprover. Den fysiska planeringen kan lämpligen grunda sig på följande planeringsunderlag från vattenmyndigheterna:

- statusklassningarna enligt vattenförvaltningen
- miljökvalitetsnormer
- vissa utpekade miljöproblem som statusklassningarna grundar sig på
- risken för att en vattenförekomst inte uppnår god status.

Om en vattenförekomst inte uppnår god kemisk status ska det anges för vilka prioriterade ämnen som miljö-kvalitetsnormerna överskrids.

De miljöproblem som i första hand bedöms påverkas av fysisk planering och är därför relevanta för den fysiska planeringen:

- övergödning
- miljögifter
- kontinuitetsförändringar
- morfologiska förändringar
- flödesförändringar.

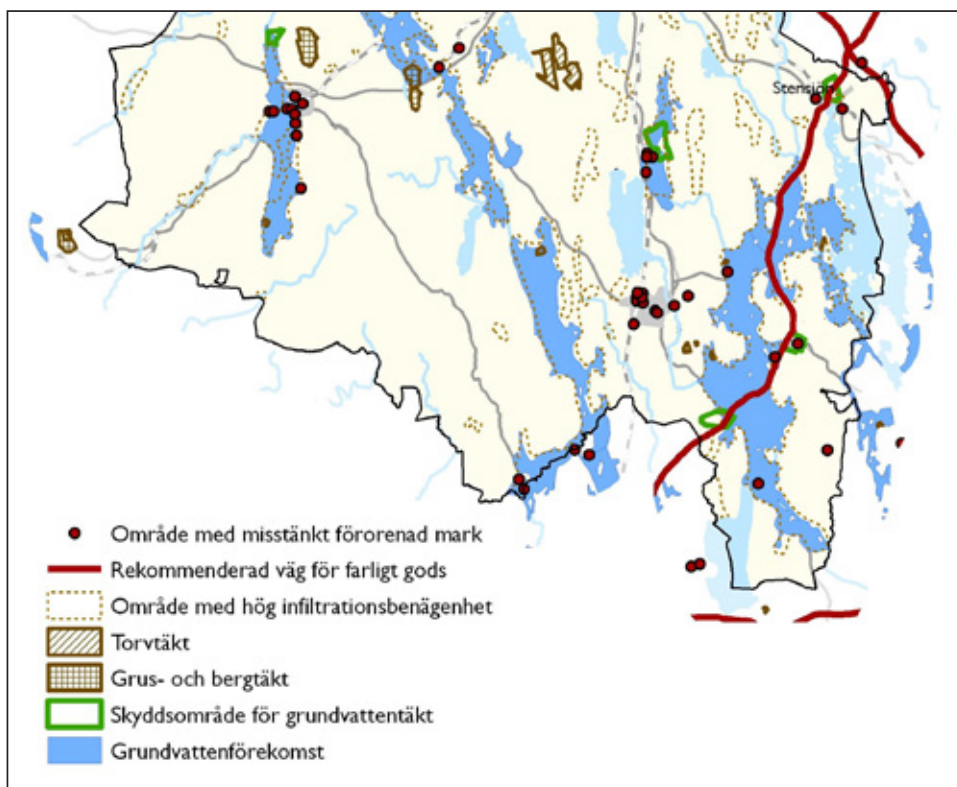
Försurning och främmande arter antas endast påverkas i mycket liten mån.

Planeringsunderlaget ska alltid omfatta både ytvatten och grundvatten. För ytvatten handlar det främst om miljögifter och övergödning och för grundvatten främst om miljögifter och sänkningar av grundvattenytan. Ytvatten och grundvatten kan bland annat påverkas av vägar, tätortsbebyggelse, deponier, täkter, förorenad mark, jord- och skogsbruk, vattenuttag, strandskoning, uppdämning och industriverksamheter.

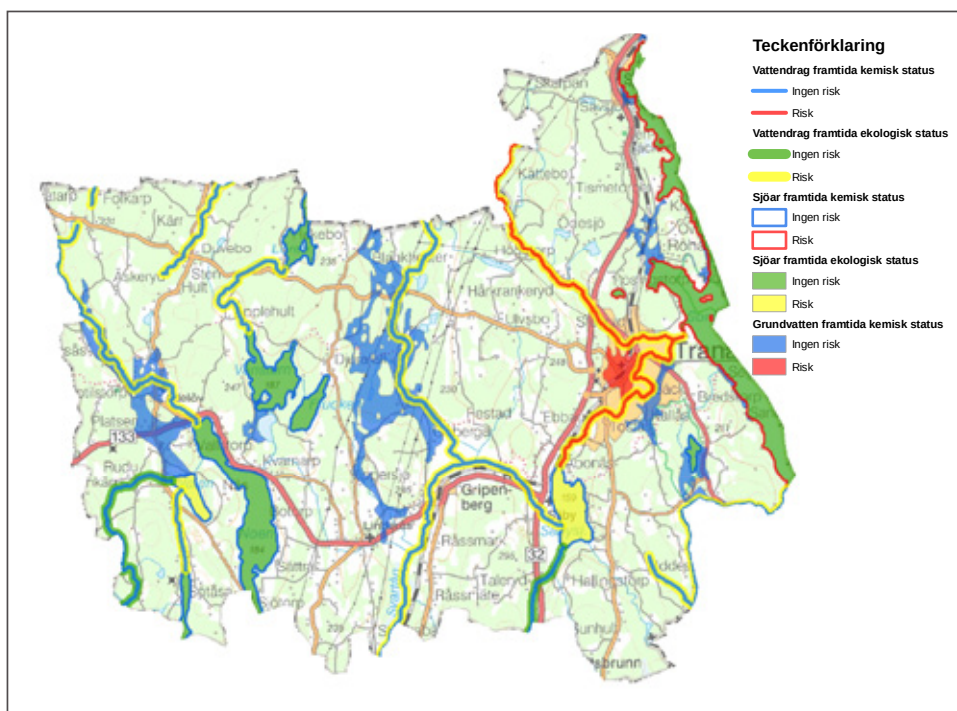
Men hjälp av GIS-teknik kan man sammanställa olika planeringsunderlag på kartor och därmed analysera och tydliggöra bilden av hot och risker när det gäller vattenkvaliteten.

	Ekologisk status	Kemisk status	Kemisk status (ej kvicksilver)	Övergödning	Miljögifter (ej kvicksilver)	Flödesförändringar	Kontinuitetsförändringar	Morfologiska förändringar	Risk ekologisk status	Risk kemisk status (ej kvicksilver)
Ljungabäcken:										
Ryssbysjön-Lillasjön	G	U	G	J					R	I
Helgeå:										
Ålabäcken-Rubblarp	M	U	G	J					R	I
Hulabäcken (St Slättenkällorna)	M	U	G	N		-	-	-	R	I

Utdrag från VISS som visar det underlag som enligt Länsstyrelsen i Jönköpings län är mest intressant för den fysiska planeringen. (Förklaring: J = Ja, N = Nej, G = God, M = Måttlig, U = Uppnår ej god status, R = Risk, I = Ingen risk.)

Påverkan på och hot mot grundvatten. Kartan är framtagen i pilotprojektet.

Beskrivning av vattnets status med hjälp av vattenmyndigheternas underlag i Tranås kommuns översiktsplan. Prioriterade åtgärdsområden i Tranås kommun är övergödning, miljögifter och översyn av vattenregleringar.

Hur kan planeringsunderlagen vidareutvecklas?

Planeringsunderlagen behöver tydliggöra vilka delar av vattenförvaltningens informationsmängder som utgör faktaunderlag och analyser eller redan beslutade restriktioner, alternativt sådana statliga anspråk och intressen som kommunen har att närmare ta ställning till inom ramen för den fysiska planeringen. Vattenförvaltningens informationsmängder är mycket väl lämpade att inarbetas i PilotGIS-systemet och täcker här in alla grupper av planeringsinformation.

PilotGIS

PilotGIS är en standard för utbyte av digital geografisk information för den fysiska samhällsplaneringen. Förvaltningen, som går under beteckningen PilotGIS+, sköts ytterst av Boverket som tillsammans med representanter för länsstyrelser och kommuner, Regionplanekontoret vid Stockholms läns landsting, Lantmäteriet samt Sveriges Kommuner och Landsting håller standarden aktuell och gör successiva förbättringar.

Planeringsunderlaget behöver göras tillgängligt för både översikts- och detaljplanering. Länsstyrelsen har uppgiften att göra lättförståeliga sammanställningar av underlaget. Det är också viktigt för kommunerna att allt underlag från vattenmyndigheterna går att ladda ner fritt i GIS-format.

Kommunerna och andra samhällsaktörer har ett mycket stort behov av information och kunskap om miljökvalitetsnormer för vatten. Projektet anser att planeringen behöver samverka med åtgärdsprogram och ekonomiska styrmedel.

Vatteninformationssystem Sverige (VISS):
www.viss.lst.se

Länsstyrelsernas distributionswebb: www.gis.lst.se

SMHI:s e-post: dataleveranser@smhi.se

SMHI:s avrinningsområden:
<http://produkter.smhi.se/svar/svar2008.htm>

Vattenplaneringens kunskaps- och informationsförsörjning

Statliga intressen och anspråk	Vattenkvalitetsnormer, åtgärdsprogram
Faktaunderlag	Vattenförekomster, mätdata, VA-områden etc.
Mark- och vattenregleringar	T.ex. vattenskyddsområden, vattendomar och miljökvalitetsnormer för vatten
Regionala analyser	Statusklassningar, identifierade miljöproblem, riskbedömningar, vattenförsörjningsplaner
Översiktsplanen	Kommunala ställningstaganden och rekommenderade hänsynstaganden, åtgärder och initiativ

En lämplig indelning enligt PilotGIS.

Var kan jag få mer information?

Projektet har resulterat i tre vägledningsbroschyrer/PM: "Miljökvalitetsnormer för vatten i översiktsplaneringen", "Miljökvalitetsnormer för vatten i detaljplaner" samt "Vattenplaneringens informationsförsörjning". I broschyrerna presenteras förslag till arbetsmetoder, var det finns viktigt planeringsunderlag och vilka frågor som bör belysas i olika delar av planeringsprocessen.

Vägledningsbroschyrerna finns på www.boverket.se

Kontakta projektledningen för mer information:
Kajsa Mörner, Länsstyrelsen i Jönköpings län
Åsa Lindblom, Nässjö kommun
Jan Persson, Länsstyrelsen i Östergötlands län
Magnus Ahlstrand, Länsstyrelsen i Värmlands län

Exemplet är ett resultat av pilotprojektet "Effektiva planeringsprocesser – strategier för ytstora kommuner med liten befolkning" som har bedrivits av länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län. Medverkande kommuner har varit Arjeplog och Vilhelmina.

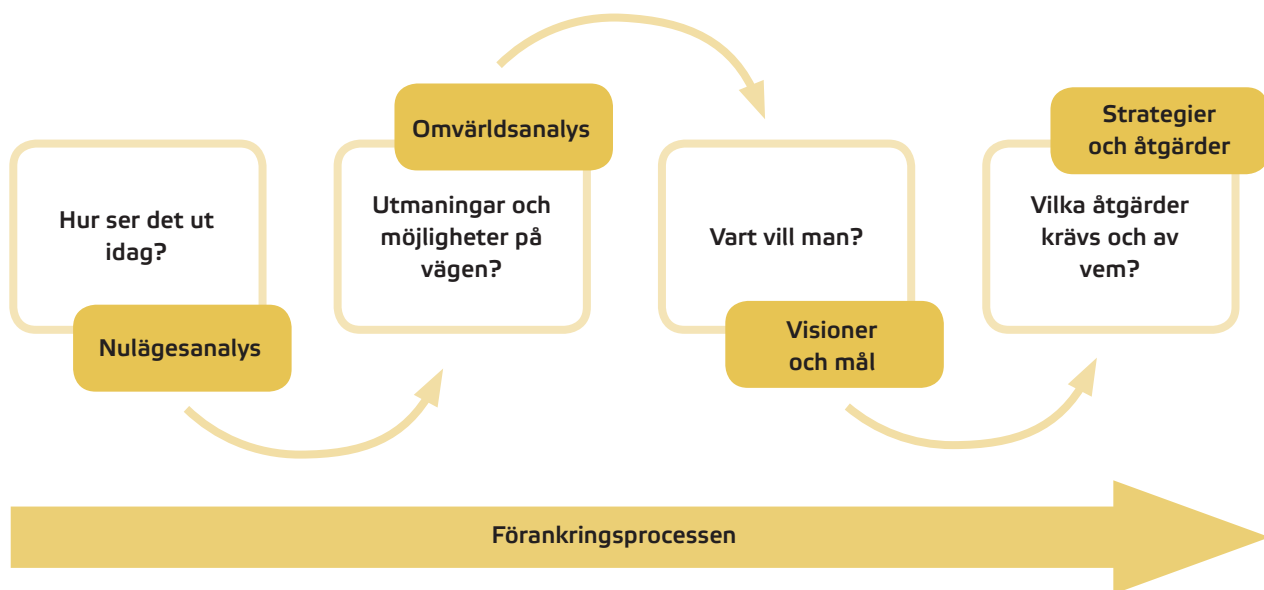

Foto: WSP

Utmaningar för planering i glesbygd

En förutsättning för effektiva planeringsprocesser är att koppla översiktsplaneringen till större strategiska utvecklingsprocesser. Det är viktigt att inse att planeringsprocesser inte handlar om att rita kartor, utan om att planeringen ska vara en del i det lokala utvecklingsarbetet. Det gäller att gå från en reaktiv till en proaktiv ansats.

Processen bör hanteras på kommunledningsnivå för att förankras och skapa engagemang i hela kommunens verksamhet. Vidare måste processen få ta tid, inte minst för att varje steg i processen ska kunna förankras.

Process för hur tillväxtstrategier och planering kan arbetas fram lokalt. Modellen skulle kunna fungera som en utgångspunkt för arbetet med lokala utvecklingsstrategier där översiktsplaneringen spelar en betydande roll.

Nulägesanalys

En nulägesanalys bör bland annat grunda sig på geografiska data som ger en överblick över exempelvis naturresurser i kommunen. Analysen är viktig för att få en helhetsbild över hur naturresurserna utnyttjas.

En viktig fråga i nulägesanalysen är om målbilderna delas av de berörda aktörerna i kommunen. Även ur ett politiker- och tjänstemannaperspektiv är det viktigt med en samsyn kring planeringens betydelse för kommunen.

Analysmoment kan mycket väl kopplas till de översikter som vanligtvis tas fram i samband med översiktsplaneringen. Med tanke på resursbrist bör kommunen också överväga om den kan göra analyser tillsammans med andra kommuner, kommunala samverkansorgan och länsstyrelser.

Omvärldsanalys

Kommunen påverkas av omvärlden, vilket gör det angeläget att genomföra en omvärldsanalys som sträcker sig mot omgivande kommuner, län, Norrland, Nordkalotten, Sverige, Norden och Europa. Vid en omvärldsanalys blir det också tydligare vilka möjligheter och utmaningar som finns för utvecklingen i den egna kommunen.

Visioner och mål

Utifrån en nuläges- och omvärldsanalys kan kommunen diskutera vart den vill komma och vilka utmaningar som finns på vägen. Analysmomenten har exempelvis visat vilka lokala kvaliteter som finns. Nu gäller det att identifiera vilka insatser som krävs för att utveckla kvaliteterna vidare och finna lösningar på de utmaningar som finns. Till exempel kan kommunen behöva samverka med andra lokala, regionala eller nationella aktörer för att nå vissa mål.

Strategier och åtgärder

Ett första steg i att prioritera och avgränsa kommunens planeringsarbete är att diskutera på vilken nivå som olika lösningar bör utformas. Här bör kommunen ställa det lokala planeringsarbetet mot exempelvis regionala utvecklingsprogram och strategier. I kommuner med hög utflyttning de senaste åren är det också viktigt att utveckla erbjudanden till befintliga och framtida invånare och företag.

Det är också viktigt att tydliggöra kommunens roll i förhållande till andra aktörer. Här bör man tänka bort administrativa gränser och se möjligheterna i de funktionella sammanhangen och samarbetena. Enskilda kommuners utveckling kan åskådliggöra betydelsen av möjligheter till samverkan över kommungränser. Vidare bör man diskutera modeller för samverkan mellan staten, kommunerna, regionen eller landstinget, universitet och högskolor samt privata aktörer.

Förankringsprocesser och marknadsföring

Under hela processen är det viktigt att arbeta med förankring och ett brett deltagande samt öppenhet. Det behövs en heterogen grupp av deltagare, till exempel unga, äldre, medarbetare, organisationer och politiska partier. Medier kan fungera som en resurs och megafon. Planeringsprocessen kan ses som en plattform för att utbyta erfarenheter och skapa tilltro. I Vilhelmina har kommunen till exempel skickat en webbenkät till olika målgrupper för att få in åsikter om översiktsplanens övergripande tankar.

Till en början kan man diskutera i mer homogena arbetsgrupper för att sedan blanda grupper och skapa möjligheter till erfarenhets- och åsiktsutbyten. Processen behöver också präglas av prestigelöshet.

Kommunen behöver alltså förankra sina intentioner hos den egna befolkningen, men det är lika viktigt att

Exempel på hållbar planering för naturresurser i ytstora kommuner med liten befolkning

Steg I: Studier av geografisk data för att skapa överblick över naturresurstillgångar i kommunen

- Fallhöjder, produktion och produktionspotentialer i vattendrag
- Produktion och produktionspotentialer enligt kommunens vindbruksplaner
- Skogslandskapets produktion och produktionspotentialer för träråvara.
- Förnyelsebar energi, allemansrättsliga samhällsnyttor, jakt och fiske, turismutveckling
- Odlingslandskapets produktion och produktionspotential för lokal livsmedelsproduktion, trädgårdsodling, djurhållning, förnyelsebar energi
- Kända mineraltillgångar med produktion och produktionspotential

Steg II: Inkludera ett försörjningsperspektiv

Arbeta in ett försörjningsperspektiv i översiktsplanen, med utgångspunkt från studierna i steg 1. Detta ger överblick över tillgångar av och hushållning med naturresurser inom det kommunala territoriet.

Steg III: Fördjupning av översiktsplanen för lokal förvaltning av naturresurser

I en fördjupning av översiktsplanen kan förutsättningarna för förvaltning av naturresurserna inom ett specifikt område utvecklas. Exempelvis är förvaltningen av skogslandskapets resurser i ett vidare perspektiv intressant med hänsyn tagen till skogslandskapets breda försörjningspotential. Fördjupningen av översiktsplanen bör belysa markanvändningens diversitet inom ett valt förvaltningsområde på ett sätt som tillgodoser de olika anspråk som ställs på skogslandskapets marker. Produktionspotentialen inom förvaltningsområdets olika markintressen kan till exempel belysas för att ge en grund för bedömningar av hur området kan bidra till lokal försörjning. Detta kan ske genom arbetstillfällen som tillskapas inom skogslandskapets olika intressesfärer kopplat till ett utvecklat entreprenörskap inom de branscher som berörs.

informera omvärlden om förutsättningarna för hållbar utveckling och upplevelse- och livsmiljövärlden i glesbygden. På så sätt kan man erbjuda nya invånare och entreprenörer att delta i ett samhällsbyggande baserat på en långsiktig förvaltning av lokala naturresurser.

Var kan jag få mer information?

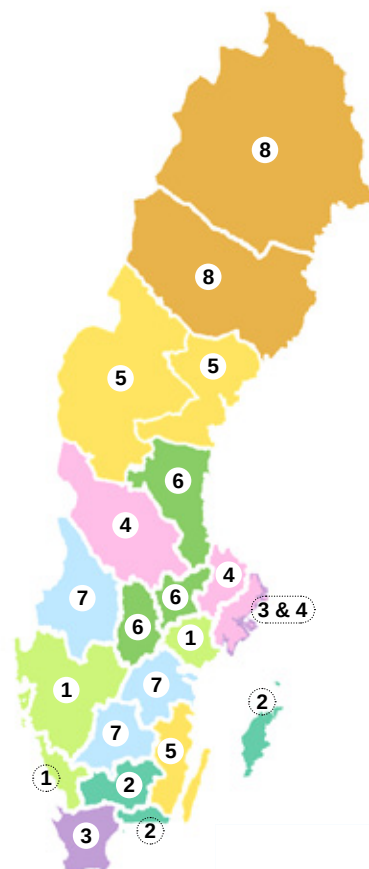
Projektet har resulterat i rapporten "Effektiva planeringsprocesser- strategier för yttora kommuner med liten befolkning".

Rapporten finns på www.boverket.se

Kontakta projektledningen för mer information:
Bo Berge, Länsstyrelsen i Västerbottens län
Björn Adolfson, Länsstyrelsen i Norrbottens län

PBL pilotprojekt

- 1.** Strategisk aktuell översiktsplanering - regionalt perspektiv
Västra Götaland, Halland och Södermanland
- 2.** Kontinuerlig översiktsplanering - aktualitetsredogörelse med regionala bilder
Kronoberg, Blekinge och Gotland
- 3.** Kontinuerlig översiktsplanering i storstadsmiljö - fokus på områden av riksintresse och bostadsförsörjning
Stockholm och Skåne
- 4.** Uppföljning inom byggområdet
Dalarna, Stockholm och Uppsala
- 5.** Översiktsplanens strategiska roll för landsbygdsutveckling
Jämtland, Kalmar och Västernorrland
- 6.** Regionala bilder och översiktsplanering - strategiska underlag för ett hållbart samhällsbyggande
Örebro, Västmanland och Gävleborg
- 7.** Fysisk planering och vattenförvaltning
Jönköping, Värmland och Östergötland
- 8.** Effektiva planeringsprocesser - strategier för ytstora kommuner med liten befolkning
Västerbotten och Norrbotten

Åtta utvecklingsprojekt för god tillämpning av plan- och bygglagstiftningen

PBL Pilotprojekt är ett led i att utveckla effektiva arbetssätt och metoder som främjar samverkan samt utbyte av kunskap och erfarenheter mellan och inom kommuner och län. Några av de frågeställningar som har behandlats är:

- En mer strategisk översiktsplanering med koppling till nationella mål, regionala planer och program, liksom hur kopplingen mellan transportinfrastruktur och kommunernas översiktsplanering kan stärkas.
- Regionernas roll inom den kommunala översiktsplaneringen.
- Hur planering för bostadsförsörjning kan kopplas samman med den kommunala översiktsplaneringen.

- Hur planeringsverktygen kan användas för att främja en god utveckling i landsbygd och glesbygd.
- Hur miljökvalitetsnormer för vatten kan behandlas i planeringsunderlag, i detaljplanering och i översiktsplanering.
- Hur arbetet med byggtillsyn kan läggas upp på regional nivå.

Resultaten från dessa utvecklingsprojekt är värdefulla underlag för länsstyrelserna och Boverket i det fortsatta arbetet med att ge vägledning för god tillämpning av plan- och bygglagen.

I serien Språngbräda för nya Plan- och Bygglagen ingår även:

Språngbräda för nya Plan- och Bygglagen – Antologi

Språngbräda för nya Plan- och Bygglagen – Intro

PBL Pilotprojekt

I två skrifter presenteras nyckelresultaten från de åtta utvecklingsprojekt om tillämpning av plan- och bygglagen, som bedrivits under 2010. Utvecklingsarbetet har skett på länsstyrelserna i samverkan med kommuner och andra aktörer.

Språngbräda för nya plan- och bygglagen – Antologi innehåller metoder och slutsatser från projekten.

Språngbräda för nya plan- och bygglagen – Exempel innehåller praktiska exempel.

PBL Pilotprojekt har varit ett led i att utveckla effektiva arbetssätt och metoder som främjar samverkan samt utbyte av kunskap och erfarenheter mellan och inom kommunerna och länen. Teman har valts utifrån de förändringar och nyheter som nu genomförts i den nya plan- och bygglagstiftningen. Resultaten från projekten bidrar med erfarenheter till introduktionen av den nya plan- och bygglagen, som trädde i kraft maj 2011.

Box 534, 371 23 Karlskrona
Besök: Drottninggatan 18
Telefon: 0455-35 30 00
Webbplats: www.boverket.se

